

»Pomanjkljivosti imamo vsak dan pred očmi. Kulturne vrednote postajajo sodobnemu stehinizirane...«
SLAVKO JUG

• Tehne ugotovitve

30-letnica »Ljudske pravice«... in se sedanj in bodoči rodovi novinarjev, publicistov in organizatorjev tiska lahko česa nauče od preteklosti, potem je to povezanost »Ljudske pravice« z revolucionarno prakso in predanost in zavzetost za to, da se stvari prikazujejo take, kakršne so, brez opleševanja in brez naphnjene kritike...»

STANE KAVCIC na proslavi 30-letnice »Ljudske pravice« Delca v Ljubljani 5. X. 1964.

• Tako je tudi zdaj

»Ko sem urejala »Ljudsko pravico«, smo pisali o velikih naporih, ki nas še čakajo, o tem, da svoboda ne bo prišla sama, ampak jo bo treba izbojevati...«

VIDA TOMŠIČ na proslavi 30-letnice »Ljudske pravice« Veliki Polani 4. X. 1964.

• Za nas so to ljudje

»Za nas Marxova misel ni sveto pismo, a Marx, Engels in Lenin niso svete podobe, pred katerimi prigrigamo sveče...«

VELJKO VLAHOVIČ član Izvršnega komiteja CK ZKJ, v »Komunistu« od 1. X. 1964.

• Načela rotacije

»Načelo rotacije moramo razumeti kot globoko revolucionarno in humano načelo, v katerem se graha odnos ene revolucionarne generacije do pridobitve revolucije...«

LAZAR KOLIŠEVSKI, predsednik Zvezn. odbora SZDLJ v uvodnem govoru na VI. plenumu 28. IX. 1964.

• Tako je

»V mnogih razpravah rišemo stvari take, kakršne bi jih mi želeli, in ne take, kakršne dejansko so...«

MIKA TRIPALO, sekretar mestnega komiteja ZKJ v Zagrebu v intervjuju v »Vesniku v srijedu« 7. X. 1964.

• O pripravah na volitve

Sama sestava in delo volilnih komisij naj bo široko demokratično, odprto tudi za tehne predloge posameznih občanov...«

Glavni zaključki žive razprave o pripravah na volitve v skupščini na posvetu predsednikov občinskih odborov SZDLJ ljubljanskega okraja.

• Naša zunanja in notranja trgovina

»V glavnem ne obstaja problem pismavna blaga na tujih tržiščih, poglavitna težava je v tem, da napolni primanjkuje blaga za izvoz...«

NIKOLA DJUVEROVIČ, zvezni sekretar za zunanjo trgovino.

• Sodbe o kongresu Zveze književnikov Jugoslavije

»Naši razgledi« št. 19, 3. X. 1964 Prišli smo na ta brezglavi kongres brez glavnega referata, da bi govorili o pisatelju in njegovem mestu v naši družbi...«

»Pustimo ob strani, da je zaradi kulturnega kovarstva doletela žalitev nekatere pisateljske osebnosti...«

MITJA MEJAK

»Dejansko stanje stvari pa je: notranje vezi v profesionalni organizaciji književnikov so tolikanj prhke in preperle, da že malce močnejšemu centripetalnemu suncu niso več kos...«

MILOŠ MIKELN

»V tej fudni, zastrupljeni in brezglavi atmosferi, kako skrpati kongres in ga kolikor toliko dostojno končati...«

IVAN POTRC

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUŠTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRATOMIR ŠINKOVEC

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Leto II
Štev. 42
13. X. 1964

POSVE-
TOVANJE
V BEO-
GRADU

Prejšnji teden je bilo v Beogradu posvetovanje republikanskih predstavnikov ZBZ NOV o nekaterih perečih zadevah iz dela zvezp in združenj, na katerem so bili prisotni tudi predstavniki Zveznega sekretariata za zdravstvo in socialno politiko.

Na tem posvetovanju so najprej razpravljali o načrtu zveznega zakona o dodatku zaposlenim udeležencem NOB. (Republiški zakon je v Sloveniji že uveljavljen.) K temu načrtu so predlagali razne dopolnitve, predvsem pa to, naj bi se ta dodatek upošteval pri določanju osnove za pokojnino. Zato so tudi sklenili, naj bo to v načrtu jasno določeno, ker da je v načrtu zakona o pokojninskem zavarovanju že predvideno, da se omenjeni dodatek upošteva pri določanju osnove za pokojnino.

Zelo živahno so razpravljali tudi o potrebi podrobne in dokumentirane analize uspehov dvajsetletne skrbi ZBZ NOV za otroke padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja. Ob koncu vojne je namreč bilo okoli 300.000 takih otrok. Toda razprava je pokazala, da bo z ozirom na številne upravno teritorialne spremembe v preteklih 20 letih zelo težko zbrati vse podatke, potrebne za pravilne odgovore na vprašanja v pripravljanih formulirjih. Ugotovili pa so, da bi bila izdelava take statistike zelo koristna in tudi neobhodno potrebna. Zato so sklenili, naj združenja po občinah producijo to zadevo in se vsestransko potrudijo, da pride organizacija do potrebnih podatkov. Mimo tega so razpravljali tudi o možnostih, da bi začeli voditi evidenco otrok umrlih borcev in invalidov, kar je potrebno zaradi ustreznih ukrepov in pomoči.

Tudi o slabem zdravstvenem stanju udeležencev NOB je bilo na posvetovanju precej govora. Predvsem so našli potrebo sistematičnih zdravstvenih pregledov borcev, vojaških vojni invalidov, vojni ujetnikov in internirancev, kako tudi potrebo proučevanja posledic vojnih naporov pri udeležencih NOB. Sklenili so, da predsedstva ZBZ NOV po republikah, skupno z drugimi pristojnimi organi, proučijo možnosti izvedbe te akcije. Na posvetovanju so govorili tudi o drugih perečih zadevah Zveze, med temi tudi o izvajanju sklepa Zveznega odbora ZBZ NOV o graditvi stanovanj za borce, o pripravah na skupščino zveze, ki bo prihodnje leto in drugo.

PRED DVAJSETO OBLETNICO OSVOBODITVE NAŠEGA GLAVNEGA MESTA

PROTI BEOGRADU
Iz dnevnika

Pred 20 leti, 20. oktobra 1944, je bilo osvobojeno naše glavno mesto Beograd

4. oktober 1944

Ponovno smo v vasi Joševci. Ta vas, ki leži blizu Obrenovca, je najbolj prijazen kraj v vsej Posavini. Prebivalstvo nas je navdušeno sprejelo. Mladina nas je zasula z jesenskim cvetjem. Zbrala se je vsa vas, ko da bi bil največji praznik.

Oziram se po starih prijateljih in tovariših. Komaj smo se prepoznali. Že od 1941. leta se nismo videli. Vprašanja, solze in smeh. Bogata gostinja je presenetila borce. Nerodno jim je. Nada, bataljonska bolničarka, se je pomešala med mladinke in jim nekaj pripovedovala; takoj nato se je oglasila pesem. Tedaj pa je prispel kurir. Komandant bataljona je prebral ukaz štaba divizije:

»Predvidenega pohoda proti Beogradu ne bo. Krenite proti Lazarevcu in Mladenovcu. Cilj: pri Mladenovcu se sestati z motomehaniziranim korpusom Rdeče armade in v njegovem sklopu, kot 6. beograjski bataljon, kreniti v boj za osvoboditev Beograda.«

Črnogorci, ki bodo sedaj osvobajali glavno mesto naše domovine.

11. oktober 1944

Nebo je svinčenosivo. Dež neprestano pada. Letala se spuščajo tik nad naše glave. Naša so. Že dva dni se dajemo na cesti Mladenovac-Beograd z zadnjjo nemško kolono, ki se umika.

Iz daljave zaslišimo ropot motorjev. Tu in tam zaznamo tudi kak strel. Opazovalec s hribčka nam javlja:

»Približujejo se tanki — Rusi!«

Oziram se proti cesti, ki se svetlika pod rahlim pobočjem. Iz ovinke se nenadoma pojavi jeklen velikan. Za njim se drugi, tretji in tako po vrsti drug za drugim. Prihajajo motomehanizirani korpus Rdeče armade. Ruski vojniki ob tankih imajo brzostrelke. Mladi so in se vesele srečanja. Streljali smo v zrak na čast našega snidenja, na čast skupnega pohoda proti Beogradu!

V mraku smo prispeli do Avale. Rafali, topniško obstreljevanje nemške artilerije, nazadnje pa umik Nemcev proti Beogradu. Ob

cesti vidimo ostanke nekaj tako nevarnih »tigrov«.

14. oktober 1944

Banjico, ki gospodari nad vsem Beogradom, brani obroč težke nemške oborožitve okrog Banjiškega visa. Nemce smo potisnili šele s tretjim juršem. Nato smo skupno z drugimi enotami krenili proti Beogradu. Izbili smo osemnajst borcev. Tik pred Beogradom...

18. oktober 1944

Smo že na Slaviji. V mestu so Nemci bolj močni in zato prodiramo previdneje. Osvajati moramo hišo za hišo in vsako nadstropje posebej.

Skoraj vsa okna so zastrta. Zraven mene je Janus, komandir 1. čete. Pripoveduje mi, kako je s svojo četo uničil bunker pri Karadjordjevim parku. Je visoke postave, črnoprek širokih prsi pa mu visi brzostrelka.

»Milan, ti bi šel...« nameraval mi je nekaj naročiti, tedaj pa se je oglašil strel in Janus se je zgrudil na tla. Na čelu se mu je pokazala kri...

Ni bilo treba dolgo čakati, ko so na Slaviji meščani in borci lahko zaplesali kolo.

19. oktober 1944

Borimo se za Invalidski dom — današnji dom JLA. Plošča pri Kneževem spomeniku je gladka kot dlan. Na vseh oknih palača »Riunione«, »Albanija« in Hipotekarne banke so nemška mitraljezna gnezda. Nemci branijo umik proti savskemu mostu in Sremu.

Boj za te stavbe se je zavlekel do petih zjutraj. Do devetih so naše enote zavzele že vse sosednje hiše. V Skadarski ulici, tik pod Invalidskim domom, smo izgubili spet nekaj borcev. Padel je tudi bataljonski komisar Sava, krojaški pomočnik iz neke vasi blizu Kragujevca.

Borci in starešine so drzno juršili za svobodo našega glavnega mesta, ko da bi mu hoteli dokazati, da njihov beograjski bataljon častno nosi svoje ime.

MILAN MARKOVIČ

UBČANOVA LEZNIČKA

»Danes so te cene...«

S temi našimi cenami se dogajajo kaj čudne reči. Zdi se, kot da so brezobčine. Kot masa, ki jo stisneš v pest, pa ti med prsti zbeži in se ti posmihna v brki. Kot otroška vrtavka, ki se ne ustavi še na tako povele. Kot perpetuum mobile, ki silil zgolj navzgor in ne kaže niti pčice dobre volje, da bi si vsaj malce oddahnil. Kot pomladno sonce, ki se ti prikaže, nato izgine in misliš da ga že ne bo več, pa ti zasije še močnejše.

— Prosim, želite? — se oglašil onkraj žice ljubeč glas komercialistke. — Želite bi izvedeti, kako je kaj z vašimi montažnimi garažami, ki jih menda izdelujete. Želite bi vedeti, kdaj jih lahko dobavite in pa, seveda, koliko stanejo... — Da. Takoj boste lahko izvedeli... Garaža danes stane točno 247.368 dinarjev, vključno s prevozom z našim specialnim kamionom do razdalje štirih kilometrov. — Kako to DANES? — je vprašal prijatelj. — Mar to pomeni, da bodo jutri že dražje? — Ja, tovariš, veste, tako je: če se bosta kruh ali elektrika podražila, je povsem jasno, da se bodo tudi garaže! Tako se je pogovor tudi nehal... — Hvala za pojasnilo! — je dejal prijatelj in spustil slušalko... — Mojemu prijatelju, ki je tudi en kos ekonomista, je bilo povsem jasno, kar mu je komercialistka dejala. Jasno namreč to, da če se nekaj podraži, je nujno (bolj ali manj), da se podraži tudi drugo. Druge reči. Tiste, ki so v neposredni ali tudi v posredni zvezi s podraženo... To je jasno. — Tovarišica v komercialni »Gradisa« je imela svoj določen prav: Toda moj prijatelj nikakor ni mogel tega pogovora oziroma besed uskladiti z mnogimi izjavami, »da če se je to in to podražilo, ni nujno in ni nobene potrebe, da bi se tudi druge reči podražile...« — Toda — konec koncev pustimo te reči vnevar. Lahko takim ali drugačnim stališčem verjame, se strinjamo z njimi ali pa tudi ne. — Mnogo bolj zaskrbljujote je naslednje dejstvo: — Sleherni kolektiv danes zgolj »čaka«. Čaka — kaj bo s cenami tega ali onega. Če bo »to šlo gor«, bomo tudi mi »šil gor« z našimi »delki«. Ničve pa ne razmišlja o tem našem dinarju, ki žal tu in tam opolnoma izgublja tla pod nogami, izgublja na veljavi in postaja »vostrek«, ki ga nihče ne mara, čeprav pa sleherni izmed nas vendarle od njega živi, si izboljšuje svoje življenje in tako naprej. — Vsi nekaj čakamo. Ugibamo. Kam bo vse to šlo, če bodo cene iz dneva v dan rastle in če bomo po časopisnih stolpkih zjutraj najprej iskali rubriko — »podražitev«. — Mar ne obstaja pregrada, ki bi zajezila njihovo oblastnost? — IZTOK AUZEC

Nova vlada v Siriji, in sicer peta po vrsti, odkar je prišla po državnem udaru 8. marca 1963 na oblast stranka Bass, je bila te dni sestavljena — njen predsednik je general Amin el Hafez. Predsednik prejšnje vlade je prostovoljno odstopil.

Leto 1965 naj bo leto mednarodnega sodelovanja — tak je ukaz, ki ga je podpisal ameriški predsednik Johnson, pri čemer je izjavil, da bo prihodnje leto, če bo izvoljen za novega predsednika ZDA, organiziral v Beli hiši konferenco, na kateri bi razpravljali o vsakem stališču in o vsaki možnosti sodelovanja, »ki bi vodili k miru na svetu«.

Iraška vlada bo dala odškodnino vsem tistim, ki so med vojaškimi operacijami proti Kurdom v severnem delu dežele utrpeli materialno škodo.

Deset tisoč oseb, obsojenih zaradi protidržavne dejavnosti, so amnestirali v Demokratični republiki Nemčiji ob 15. letnici ustanovitve države.

Funkcijo pedagoškega svetovalca za slovenske šole v tržaški pokrajini je sprejel prof. Stane Mihelič iz Ljubljane — ta funkcija je na podlagi določb sporazuma med Jugoslavijo in Italijo o kulturni izmenjavi na področju manjšinskega šolstva. Podobno funkcijo v Kopru pa je prevzel tudi italijanski svetovalec.

Novi čilski predsednik Frei se bo zavezal za vzpostavitev diplomatskih stikov s socialističnimi državami, vključno Sovjetsko zvezo, in za revizijo stališč organizacije ameriških držav do Kube.

V Berlinu je bila proslava 15-letnice ustanovitve Nemske demokracijske republike — proslave se je udeležilo 24 tujih partijskih in vladnih delegacij.

Tunizija je obtožila Španijo zaradi dvoletnosti njene politike, ki jo izvaja glede kolonialnih vprašanj, in zahtevala, da se umakne z afriških ozemelj.

Nemške meje je treba določiti z mirovno pogodbo na podlagi stanja iz 1937. leta, je na tiskovni konferenci izjavil zahodnonemški kancler Erhard. Dejal je tudi, da sklenjeni sporazum z vzhodnim Berlinom o propustnicah »nikakor ne pomeni priznanja vzhodnonemškega režima.«

Dogodki tedna

Občani in proizvajalci so premalo obveščeni o problematiki in o dogajanjih nasploh, so ugotovili na seji začasnega odbora za proučitev problemov obveščanja občanov. Ugotovili so tudi, da tisk in radio nista dovolj razširjena in jih v zadovoljivem obsegu še ne uporabljamo za informiranje občanov. Kritično so na tej seji obravnavali tudi tovarniška in občinska glasila.

Jugoslovanska sindikalna delegacija je pod vodstvom predsednika CK ZKJ Svetozara Vukmanovića obiskala avstrijsko sindikalno zvezo, kjer se je seznanila s poglavitnimi problemi, družbenega in gospodarskega razvoja Avstrije.

Tri mesece bo trajalo izjemno stanje v predmestjih Salisburyja v Južni Rodeziji, v katerih žive črnci. Pojasnilo južnorodezijske vlade za ta ukrep pa se glasi: »... za to, da bi politična lahko pozaprila vse potepuhe in kriminalce, ki ogrožajo javno varnost...« A prav v tem času bo sedanjí premier Južne Rodezije Smith razpisal referendum o neodvisnosti...

Levi stranki na Finskem — socialna demokratska in komunistična — sta na komunalnih volitvah 4. in 5. oktobra zabeležili pomemben uspeh: kandidati obeh delavskih strank so prvič v zgodovini Finske dobili zaupanje dobre polovice volivcev.

Zakonski osnutek o agrarni reformi je objavila brazilska vlada; po tem osnutku bo spremenjen režim v lastništvu in nacionalizaciji zemlje v Braziliji. Vlada je imenovala ta zakonski osnutek »zemljiški statut«, v katerem so prizadevanja za kompromis med veleposestniki, da bi lahko modernizirali kmetijstvo.

Britanski laburistični voditelj Harold Wilson je izjavil, da se laburistična vlada ne bo nikoli strinjala s politiko, ki bi vodila k jedrski oborožitvi Nemčije.

Prebivalci Mozambika množično zapuščajo svoje domove in bežijo v neznan, samo da uidejo nasilju portugalskih vojakov, ki jih streljajo in jim uničujejo domove. Pretekli dni pa je nad 600 beguncev iz Mozambika zaprosilo za azil v Tanganjiki.

V Beogradu so podpisali sporazum med ČSSR in SRJ o odpravi vizumov. Sporazum bo začel veljati, ko ga bosta podpisali obe vladi. Češkoslovaška je dvanajsta država, s katero je Jugoslavija podpisala sporazum o ukinitvi vizumov. S 23. oktobrom pa stopi v veljavo sporazum o odpravi vizumov med Jugoslavijo in Romunijo.

Italijanski senat je ratificiral moskovski sporazum o delni prepovedi atomskih poskusov.

Osnutek zakona o JLA, s katerim so uskladili določbe veljavne zakona o JLA z ustavo in uvedli nekatere novosti, je pred dnevi sprejel zvezni izvršni svet. Tako sta odslej predvideni samo dve stanji v JLA: mirnodobno in vojno. Vrhovni komandant bo v prihodnje odlikoval samo v prvi oficirski čin in v čin admirala in generala, vsa napredovanja oficirjev do čina polkovnika pa bo opravljal državni sekretar za narodno obrambo. Zvezni izvršni svet je nadalje sprejel osnutek zakona o zvišanju pokojnin — od 1. avgusta dalje bodo povečali užitvalcem invalidske, osebne in družinske pokojnine pokojninske prejemke za 1500 din in jim izplačali enkratni dodatek v znesku 7500 din.

Od 15. do 20. oktobra letos se bo mudil v naši državi podpredsednik vlade in zunanji minister kraljevine Belgije Paul Henri Spaak. Povabil ga je državni sekretar za zunanje zadeve Koča Popović; med obiskom bodo izmenjali mnenja o perečih mednarodnih problemih in o dvostranskih odnosih.

Na šestih konferencah voditeljev carinskih služb socialističnih držav, ki je bila v Sofiji, so razpravljali o ukrepih za poenotenje norm carinske službe in poenostavljenje carinskih formalnosti. Italijanska vlada je pripravljena priznati južnim Tirolcem večje pravice — je izjavil italijanski zunanji minister Saragat na seji vodstva socialnodemokratske stranke Italije.

Bonnska vlada naj izplača odškodnino za žrtve in škodo, ki so jo za časa tretjega rajha pretrpeli Cigani, so zahtevali predstavniki svetovne organizacije Ciganov in izjavili, da bodo od OZN, mednarodnega sodišča v Haagu in drugih mednarodnih organizacij zahtevali, da jih podpro v njihovi zahtevi. Med zadnjo vojno je v raznih evropskih državah izgubilo življenje okoli 3 milijone Ciganov.

Ob tabornem ognju

Drznil sem si iskati pravico

Otrok sem še bil, ko sem požiral globino Cankarjevih del. Enkrat in še enkrat, mnogokrat, sem prebral in dojel idejo Cankarjevega »Hlapca Jerneja«. V duši sem hodil po stopnjah tistega, ki je vse življenje iskal pravico in je nikdar ni našel. Pozneje nisem potreboval šole življenja, kakšno pot na uberem, ko so se nad našo deželo zgrnil temni oblaki. Tudi moji materi, ki počiva v gozdovih Kočevskega Roga, ni bilo treba, da mi pokaže, kako naj se odločim.

Ceprav sem bil še zelo mlad, sem izbral edino pot, najbolj pravilno, kajti v meni je tlelo eno samo geslo: »Nikdar več hlapcev Jernejev, nikdar več Kantorjev in njim enakih!«

V novembru 1943. leta sem bil ranjen in postal vojaški vojni invalid.

Potem ko je bila vojna vihra mimo, me je pot življenja privedla v kulturno ustanovo, med ljudi, od katerih je pričakovati največ iskrene in resnične, nezlagane, srčne kulture. Tako? Mar je res tako?

Minilo je poldrugo leto. Svet delovnega kolektiva je zasedal in obravnaval mene, moj primer. Takrat je vstal dolgoletni kulturni delavec, predvojni revolucionar in član Partije. »Tovariši, sram me je, da prisostvujem seji, na kateri se na tak način razpravlja o človeku...«

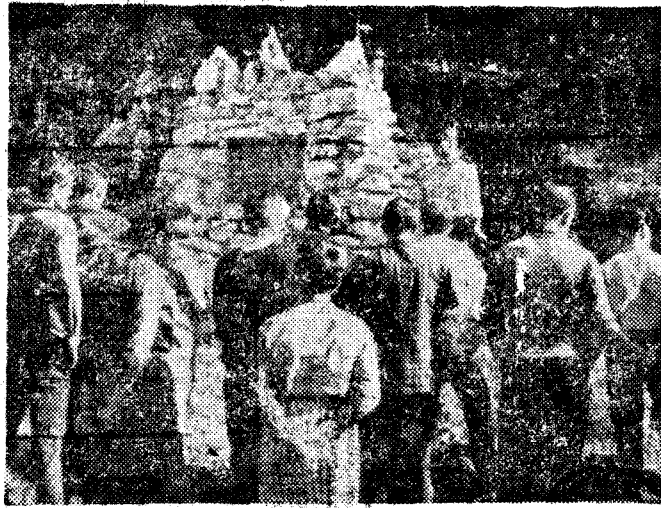
Tudi sam sem bil navzoč na seji. Nato sem se vrnil domov

Mladina »po partizanski Menini«

Preteklo soboto in nedeljo je izvršni odbor Počitniške zveze okraja Celje priredil v počastitev 20. obletnice osvoboditve Zgornje Savinjske doline pohod po partizanski Menini.

Preko 50 članov Počitniške zveze je v soboto po ogledu Gornjega grada krenilo na Menino planino, kjer so v planinskem domu prenočili. Naslednje jutro so imeli manjšo svečanost ob spomeniku padlim borcem, kjer so položili venec. Ob tej priložnosti je o bojih na Menini planini govoril tovariš Boris Rosina. Po svečanosti so udeleženci odšli na krajše izlete do Bibe. Ogledali so si tudi veliko podzemno jamo »Jespo« pod Očjim stanom. Popoldne je udeležence pohoda vodila pot na Vransko, od tam pa v Celje na svoje domove. Pohoda so se udeležili tudi predstavniki Počitniške zveze iz mariborskega okraja.

Izvršni odbor Počitniške zveze okraja Celje je na svoji zadnji seji sklenil, da bo pohod po partizanski Menini postal tradicionalna akcija celjskih ferjalcev. Organizirali ga bodo vsako leto.

Ob spomeniku padlim partizanom na Menini planini

Pismo uredništvu...

V 40. številki »TV-15« sem bral intervju s predsednikom zveze združenj borcev NOV Slovenije Jankom Rudolmom, v katerem je res mnogo govora o skrbi za nedanje borca. Marsikje je res dobro poskrbljeno zanje, druge pa jim posamezniki vestransko grejmo življenje. In med tiste druge spadam tudi jaz. Takole je z mano:

Stanujem v Radovljici, Ljubljanska 45. Stanujem že — toda kako? Soba, ki mi je bila svoječasno dodeljena z odločbo, meri komaj 7 kvadratnih metrov. In to je tudi vse. Vode za umivanje v hiši ne dobim, marveč moram ponjo k sosedu. Soba so mi namreč odpovedali, ker me smatrajo za podnajemnika in da bi svojo absolutno pravico do te sobe lastniki še bolj utemeljili mi ne privoščijo niti vode, da bi se lahko umil. Saj ni še dolgo tega, ko je Cirila Kanelovski kot lastnica hiše govorila: »Ko bo izšel zakon o stanovanjskih razmerjih boste borci kmalu spet na cesti.«

Da je to svojo grozno hotela

vsaj dobesedno uveljaviti, potrjuje nadaljnji potek dogodkov. Prejel sem sodno odpoved stanovanja z utemeljitvijo, da je soba potrebna lastniku stanovanja, toda dejansko ta potreba ne obstaja, saj ima pet ljudi, toliko jih namreč živi v družini, skupno 4 sobe, kuhinjo in kopalnico. Sodišče v Radovljici je razsodilo, da se moram izseliti, ker da sem po zakonu o stanovanjskih razmerjih le podnajemnik. Na mojo pritožbo, z utemeljitvijo, da mi je bila soba svoječasno dodeljena z odločbo, je drugoinstančno sodišče v Kranju razsodilo, da se moram sicer preseliti, toda lastnica hiše, v kateri stanujem, mi mora preskrbeti primerno sobo.

Sedaj pa čakam — rad bi že imel mir pa tudi tako stanovanje, da mi ne bi bilo treba hoditi v sosedno hišo po vodo za umivanje.

Alojz Korošec, rez. podporačnik

ZALOŽBA
MLADINSKA KNJIGA

LJUBLJANA, TITOVA 3

sporoča naročnikom in vsem, ki so se zanimali za knjigo

• SONJE DAPČEVIĆ-OREŠČANIN:

SOVJETSKO KITAJSKI SPOR IN
RAZVOJNI PROBLEMI SOCIALIZMA,

da je knjiga izšla in je na razpolago v vseh knjigarnah. Cena knjige je 900 dinarjev.

in znova prebiral, toda ne več Cankarja, ampak naše uredbe, zakone in ustavo.

V 37. členu ustave je napisano: »... invalidne osebe uživajo pri delu posebno varstvo.«

Člen 93. med drugim določa: »Direktor... izvršuje sklepe delavskega sveta...«

Nekje drugje sem prebral, da morajo gospodarske organizacije, zavodi, družbeno-politične organizacije in organi javne uprave na določenih mestih zaposliti invalide.

Prebral sem še mnogo časopisnih člankov, ki obravnavajo reševanje vprašanja borcev v delovnih organizacijah, posebno skrb skupnosti za vojne invalide. Mnogo sem prebral takih in podobnih člankov. Na kraju sem se zamislil. Mar je vse to samo teorija, samo gole besede, besede...?

Prijel sem za pero in opisal nekaj primerov, predvsem takih, ki zadevajo neizvrševanje sklepov organov upravljanja in nespoštovanje zakonskih določil.

Ustavno sodišče, ki je v novi ustavi dobilo svoje pravo mesto, se je zanimalo za moje pisanje. Vesel sem bil, da so organi, ki bede nad pridobitvami naše revolucije.

Nastopile so prve reakcije na moja pisanja. Upravnik ustanove me je na seji, na kateri slučajno nisem bil navzoč, napadel pred celim kolektivom. Sekretar osnovne organizacije ZK je izjavil, kako zelo me pomiluje, ko bom ostal brez deia, brez zasluzka. Tovariši, ki mi ob srečanjih stisnejo roko, se preplazeno ozirajo, da jih ne bi opazilo nepoklicano oko.

Razočaran sem nad vsem tistim, kar bi moralo biti neomadeževano. Dandanes premožni razpravljajo o tem, ali je zakon-ska zaščita vojnih invalidov upravičena, razpravljajo o tem, ali sem vreden, da uživam potrebno zaščito, katero mi lahko nudi samo zakon. Kje so tovariši, ki so tistega novembraškega popoldneva stali korak ali dva od krpe snega, ki jo je poročila moja križ?

K. Orožim

Pionirski dan učencev šole »Toneta Albrehta«

Dolga kolona učencev sedmega in osmega razreda je v spremstvu učiteljev in bivših borcev pred nedavnim krenila na Špek nad Gaberjem. Tovariša Jože Jeras-Branko in Franc Podbevšek-Srečko sta pionirjem pripovedovala o dogodkih iz časa NOB. Med drugim sta povedala, da je bila tod 6. avgusta 1943 ustanovljena VI. SNOUB Slavka Slandra. Sestavljena je bila iz borcev kamniško-savinjskega odreda, pohorskega in koroškega bataljona in kozjanske čete. Na Špiku so zbranim bataljonom bili prebrani odredbo Glavnega štaba o ustanovitvi brigade, ki je štela 300 oboroženih in 400 neoboroženih borcev.

Na Špiku so zavezniki s padali spuščali municijo, orožje in drug material. Tam so bila tudi partizanska skladišča.

Tam, kjer je bila ustanovljena Slandrova brigada, kasneje odlikovana z redom zasluge za narod 1. stopnje, stoji spomenik.

Pionirji osnovne šole »Frana Albrehta« so se podali tudi proti partizanski vasi Rudnik. Pri spomeniku padlim borcem je tovariš Berto Kodrič povedal: »Čeprav majhna vasica, je veliko prispevala k zmagi narodnoosvobodilnega boja v kamniški okoli.« Tovariš Kodrič je tudi ponudil pomen kamniškega bataljona.

Nato so se pionirji povzpeli proti Kolovcu in prisluhnili bivšemu borcu, domačinu Vinku Zebovcu. Dejal je, da je patrolja kamniškega bataljona požgala Kolovec. V bližini je bila znana bolnica Triglav, katero je sovražnik odkril in požgal.

Pionirji so izvedeli, da je bil v Volčjem potoku grad, katerega so partizani leta 1944 zažgali in preprečili Nemcem operacije iz dobro utrjenega gradu. V Volčjem potoku se je 25. julija 1941 sestal vojno revolucionarni komite za kamniško okrožje pod vodstvom tovariša Toma Brejca. Ob tej priliki so določili

27. julij za dan vstaje na Kamniškem.

Najmlajši pionirji so obiskali Stranje in Perovo. V Perovem sta padla prva borca v noči, ko se je pričel upor na kamniškem področju.

M. Vidmar

Odstranil je spominsko ploščo

V Bistri pri Vrhniki imajo tehnični muzej. Na fasadi muzeja so svoji črte preserskega procesa pritrtili spominsko ploščo že leta 1945. Spominska plošča je skozi devetnajst let spominjala na dvajsetonico nedolžnih domačinov, ki so jih Italijani, postrelili zaradi masčevanja nad partizani, ki so razstrelili preserski most. Ze dve leti je spominska plošča kameni spomenik direktorja bistriškega tehničnega muzeja. 7. avgusta letos je direktorju uspelo, da je z izgovorom, češ, spominska plošča kvaril zunanji videz muzeja, pa tudi konkurenčno posega v področje tehničnega muzeja, odstranil ploščo, popolnoma samovoljno in ji hotel odkazati življenjski prostor v nekem temnem, zapuščnem kotu zunaj muzeja.

Prebivalstvo Bistre, posebno svoji ustretenih po znanem procesu, je bilo močno ogorčeno. Ne zaman. Sami so bili postavili spomenik italijanskega nasilja, sami so ga vse do osvoboditve krasili in ga čuvali, imeli za svojega. Ko so direktorju očitali več kot samovoljno dejanje, je dejal: nihče mi nič ne more, imam zaslombo. Bistrani so bili razočarani, razočarani nad tem, da danes, v obdobju krepitve demokracije, tovrstno opravičilo na podlagi »zaslombe« sploh lahko najde svoje mesto in pride iz ust nekoga, ki je v našem vendarle predstavniki ljudstva.

Člani občinskega predsedstva ZB so vložili protest v imenu vseh prizadetih Bistranov. Predlagali so, naj se preteklost direktorja tehničnega muzeja razsvetli, kajti kalli njegovega ravnanja nedvomno niso poglone iz neke pozitivne ideje o naši revoluciji. Tako je tudi prav. Osebnost takega kova, kot je direktor tehničnega muzeja, ne zasluži, da ji damo mesto v izgradnji socialistične družbe, ki temelji na boju, tečkem, krutem in krvaven, za svobodno ustvarjanje. Ob vsem tem ne smemo pozabiti, da je bil s samovoljnim aktom direktorja muzeja kršen in poteptan zakoniti družbeni red, namreč pravne norme, ki v polni meri ščitijo spomenike NOV pred uničenjem ali podobnim izmahtenjem.

Z. C.

Zlata poroka na Pšajnovici

V Tuhinjski dolini je vzpetina Pšajnovica. Tudi tam, v mali vasi, so bili partizani pogostni gostje. Domačini so jim dali vse, kar so potrebovali. Tam sta nedavno praznovala zlato poroko Ciril in Elizabeta Zavbi. No posestvu, kjer sta skupaj preživela 50 let, zdaj gospodarja sin Martin z družino. Elizabeti in Cirilu se je rodilo 11 otrok, 7 sinov in 4 hčerke. Mnogo je bilo treba delati, da sta lahko preživela tolikšno družino. Oče se je udinjal kot tesar. Dvakrat sta jim pogo-

rela hiša in gospodarsko poslopje. Prvič leta 1931, drugič 1944, ko so požgali Nemci. Zeno so tako mučili in pretepali, da je bila več mesecev priklenjena na posteljo.

Zavbijeva družina je takoj v začetku NOB začela sodelovati s partizani. V NOV sta padla dva sinova, pa tudi ena hči je tragično preminula. Zdjaj se je jubilatoma obrnilo na bolje in tako lahko v miru uživata večer življenja.

France Trdin

Obvestilo

Predsedstvo krajevne organizacije ZB v Velenju misli prekopati posmrtno ostanke na krajevno pokopališču pokopanih padlih borcev in talcev v novo, skupno grobnico. Zato prosj svojece, naj najkasneje do 28. oktobra letos pošljejo predsedstvu pismeno privolitev za prekop. Do zdaj svojci niso vzdrževali teh grobov, vzdrževala jih je ZB. Tiste svojece, ki se ne bodo strinjali s prekopom, pa prosimo, da odslej sami vzdržujejo grobove. Če do tega dne ne bomo sprejeli privolitev, niti ne odklonitve, bomo smatrali, da se svojci strinjajo.

Za ureditev grobnice pa potrebujemo tudi osnovne podatke tam pokopanih. Za te podatke prosimo tako svojece kot tudi predsedstva krajevnih in občinskih organizacij.

Poznamo namreč samo imena in priimke padlih in ustreljenih,

zato jih navajamo, da bi dobili tudi ostale podatke.

Dne 25. januarja 1944 so bili ustreljeni in so pokopani v Velenju:

Vlado Kogovšek, Franc Strgaršek, Jože Mahkovec, Peter Peklar, Leopold Jamsček, Karel Lisac, Alojz Umek, Jože Černeša, Jože Jus, Stanko Vranetič.

Dne 18. decembra 1944 ustreljeni in v Velenju pokopani: Martin Konšak, Franc Zabkar, Ladislav Škedelj, Ivan Turk, Antoa Gustincic, Vili Hečžel, Ludvik Klince, Jože Klince, Albin Kostevec, Franc Lešnik, Miha Medvešek, Ludvik Plamberger, Franc Poropat, Mirko Puhalič, Alojz Slegar.

Padli borci NOV brez družin podatkov:

Slavko Kodrun, Franc Sinkovec, Ciril Špegel, Vinko Špegel, Lojze Stropnik, Edo Martinšek, Oton Mader.

Jugoslovani pred rimskim posebnim sodiščem

(Nadaljevanje)

St. 25. — 12. aprila 1935.

Gauttieri, Lanari

V razdobju med februarjem in marcem 1934 je tržaška policija odkrila del komunistične organizacije. Med sedmimi obtoženci sta bila Slovenca vsaj naslednja:

SIMČIČ Jože, Krmin, 18-3-1904, kotlar — 2 leti.

ZAVADLAL Roman, Trst, 14-9-1904, premikač — 4 leta.

St. 27. — 6. maja 1935.

Le Metre, Buccafurri

Posebna ekipa tržaške politične policije OVRA je v maju 1934 odkrila pet komunističnih skupin, ki so delovale po Primorskem. Izmed aretiranih 107 osumljencev jih je bilo 70 izročeni sodišču. Na prvi razpravi jih je bilo 18, od teh so bili Slovenci:

COLJA Srečko, Komen, 24-9-1909, kamnosek — 6 let.

MALIĆ Ivan, Tržič, 8-7-1910, česar — 5 let.

MOHORIC Jože, Krmin, 19-6-1909, kmetijski delavec — 4 leta.

St. 28. — 8. maja 1935.

Le Metre, Buccafurri

Druga razprava; štirinajst udeležencev.

BURGER Jože, Devin, 28-2-1898, kamnosek — 5 let.

RUČIN (?) Ferdinand, Devin, 22-1-1905, mizar — 5 let.

KRAJNIGER Karlo, Komen, 7-10-1891, krojač — 4 leta.

COTIĆ Jože, Zagrad, 2-12-1890, kmet — 5 let.

BLAZIĆ Franc, Fara na Soči, 14-11-1905, kmet — 5 let.

NARDIN Peter, Trst, 29-6-1906, mizar — 5 let.

Verjetno je bilo med njimi še več Slovencev.

St. 29. — 10. maja 1935.

Le Metre, Buccafurri

Tretja skupina; devetnajst udeležencev.

PERTOT Danilo, Devin, 16-7-1915, kamnosek — 8 let.

St. 30. — 14. maja 1935.

Le Metre, Buccafurri

Četrta skupina; deset udeležencev.

GRUDEN Jože, Devin, 5-3-1914, kamnosek — 8 let.

PERTOT Albin, Devin, 10-5-1914, kamnosek — 5 let.

BOGATEC Vojko, S. Križ (Trst) 15-8-1911, kamnosek — 6 let.

St. 31. — 16. maja 1935.

Le Metre, Buccafurri

Peta skupina; šest udeležencev.

PAHOR Albert, Sosljan, 19-4-1911, kmet — 5 let.

PAHOR Mario, Tržič, 14-9-1911, kmet — 2 leti.

St. 39. — 27. maja 1935.

Gauttieri, Lanari

V rimskih zaporih »Regina Coeli« sta dva izmed pravkar naštetih obtožencev vzklkala: »Živel 1. maj!« — Dodatno obsojena zaradi sovražne propagande. Eden od njiju je bil ZAVADLAL Roman, glej sodbo št. 25/1935, 1 leto 6 mes.

LETO 1936

St. 20. — 2. marca 1936.

Bevilacqua, Presti

Januarja 1935 odkrita skupina komunistov na Goriškem. Obtožencev 25.

MKLAVCIĆ Bruno, Krmin, 12-2-1913, mizar — 6 let.

KASTELANC Leopold, Skocjan (Divača), 26-3-1911, kmet — 2 leti.

MARINIĆ Anton, Dobrovo (Brda), 9-1-1891, kmet — 1 leto 6 mes.

St. 28. — 17. marca 1936.

Bevilacqua, Presti

Po preiskavah, ki so sledile kolektivnim protestom delavcev, je policija odkrila skupino komunistov: 9 predanih sodišču, 15 pa jih je pokrajinska komisija poslala v konfinacijo.

BUSANIĆ Viktor, Trst, 20-7-1907, mehanik — 8 let (že drugič).

BERNOBIĆ (?) Matija, Poreč, 15-3-1900, kmet — 4 leta.

KONIC Andrej, Ozeljan, 14-10-1894, zidar — 5 let (že drugič).

SENCIĆ (?) Mario, Trst, 16-8-1907, mizar — 2 leti.

St. 30. — 20. marca 1936.

Bevilacqua, Buccafurri

Aretiran v Idriji decembra 1934 kot član slovenske organizacije »Branibors«. Žalitev fašističnega emblema.

KENDA Vladimir, Idrija, 26-6-1915 — 18 let 2 mes.

St. 43. — 22. septembra 1936.

Le Metre, Lanari

Štirje kmetje so v Pazinu prepevali hrvaške pesmi in vzklkali fašistom: »Eia, eia, baccalà!« (= polenovka)

DOBRIJA Matej, Pazin, 15-8-1914 — 6 let.

UGOTTI (?) Petar, Pazin, 5-2-1909 — 2 leti.

JACIN Petar, Pazin, 14-4-1909 — 2 leti.

RAFFAELI Rajko, Pazin, 18-2-1916 — 5 let.

LETO 1937

St. 24. — 20. maja 1937.

Le Metre, Lanari

Obtoženec je prebiral protifašistične časopise in jih razlagal kobariškemu uradniku. Dal je sneti državno zastavo.

MANFREDA Andrej, Kobarid, 8-11-1908, študent — 7 let, 6 mes. (Obsojen že drugič.)

LETO 1938

St. 69. — 28. junija 1938.

Tringali, Presti

Leta 1937 je bila v Motovunu ustanovljena močna komunistična organizacija. Člani, po večini kmetje, so se shajali pri Filiniju.

FILINI Fabio, Trst, 14-7-1911, učitelj — 8 let.

BIZJAK Pavel, Trst, 19-11-1913, študent — 10 let.

BALDINI Josip, Motovun, 6-1-1891, kmet — oproščen.

KANDOT Vasilij, Motovun, 3-11-1900, zidar — 3 leta.

CLIMI (?) Guido, Motovun, 11-10-1913, kmet — 1 leto 1 mes.

DELOGU Sebastiano, Sassari, 7-7-1909, teh. risar — oproščen.

DIVJAK Ivan, Motovun, 29-7-1878, kmet — oproščen.

DIVJAK Renato, Motovun, 23-10-1907, kmet — oproščen.

GERŠA FRANC, Motovun, 18-5-1907, kmet. delavec — 1 leto 1 mes.

MATJASIĆ Ivan, Motovun, 16-6-1913, kmet — 3 leta.

MOCIČOB Petar, Motovun, 22-2-1883, kovač — 1 leto.

PISSACCO (?) Edmund, Motovun, 18-10-1912, kmet — 1 leto.

PISSACCO (?) Matej, Motovun, 8-1-1900, kmet — 3 leta.

PISSACO (?) Petar, Motovun, 28-11-1916, kmet — 4 leta.

RADOSLAV Petar, Motovun, 30-8-1899, kmet — 1 leto.

RABUŠIN Ivan, Motovun, 7-8-1910, kmet — 1 leto.

SORGO Petar, Višnjana, 25-1-1895, mlinar — oproščen.

St. 92. — 27. septembra 1938.

Le Metre, Presti

Komunisti v ilegali so bili tega leta zelo delavni. V Pulju so tiskali »Il Lavoratore« in »La Voce del Popolo«, v Trstu pa »Il Fronte popolare«. Obtoženi so baje razširjali tisk.

BALBI Ermenegildo, Pulj, mizar — 6 let.

BALBI Teodoro, Pulj, kmet. delavec — 8 let.

BUDIŠIN Josip, Rovinj, brivec — 12 let.

KARLI Srečko, rojen v Jugoslaviji, kmet. delavec — 6 let.

KRMAC Josip, Koper, 15-3-1907, mizar — 4 leta.

PEKLIĆ Ivan, Koper, 10-6-1904, delavec — 2 leti.

PALJAGA Ante, Rovinj, kmet — 4 leta.

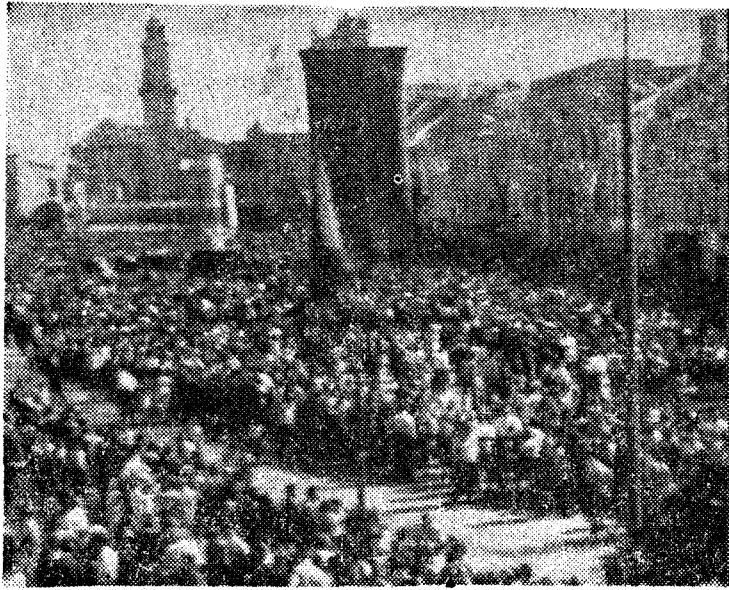
PRIVILEGGIO Giorgio, Rovinj, kovač — 9 let.

PURIĆ Anton, Trst, varilec — 2 leti.

STILLI Alfredo, Pulj, mizar — 15 let.

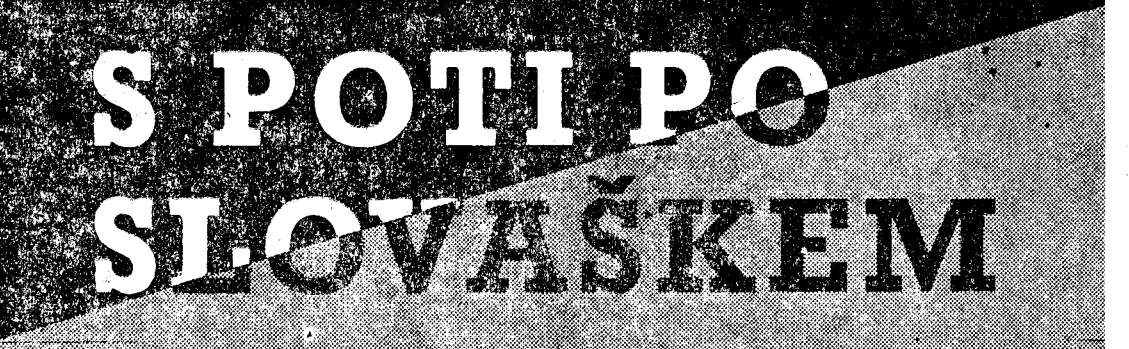
VLAH Josip, Pulj, električar — 3 leta.

REVELANTE Giulio, Pazin, mehanik — 2 leti.

Proslava 20. obletnice vstaje na Slovaškem je bila v Banski Bistrici

Vsa leta po drugi svetovni vojni sem si želel, da bi še enkrat obhodil kraje na Slovaškem, kjer sem pred dvajset in več leti ilegalno deloval v odporniškem gibanju, kjer sem bil dve leti zaprt, nato pa sem se boril sedem mesecev s puško v rokah v vrstah slovaških partizanov. Zaradi raznih objektivnih ovir pa se moje želje niso mogle izpolniti vse do letošnjega leta, ko je konec avgusta slovaški narod praznoval 20. obletnico vstaje.

Dne 20. avgusta sem odpotoval iz Maribora in se istega dne zvečer prispel v Bratislavo. Dne 22. 8. sem nadaljeval pot proti Banski Bistrici, kamor sem prispel na večer. Drugi dan, v nedeljo 23. 8. popoldne, pa sem se odpeljal z avtobusom skozi Topolčane in Predvizo ter zvečer prispel v Temeš, prvo dobro znano mi vas iz časa vojne.

V vasi sem se najprej zglasil pri nekdanjem takomenovanem partizanskem županu Mišu. Segel sem mu v roko in ga vprašal, če me še kaj pozna. Radovedno me je ogledoval od nog do vrh glave, nato je dejal: »Naj zidim znan, vendar se ne more spomniti, kje in kdaj me je videl. Ko pa sem ga spomnil na imena Miška iz Jugoslavije, me je krepko objel in so mu spomni mo oživeli. Iznenada pa me je spet živo pogledal, rekoč: »Kaj, ali je mogoče, saj mrtvi se vendar ne vračajo.« Nato mi je pripovedoval, kako se je neki partizan iz našega bataljona vrnil z vzhoda in pripovedoval, da je partizan Miško padel. Pripovedoval je tudi o njihovem delu in sabotažah in nato o delu po osvoboditvi, saj je župan v Temešu polnih 20 let. Zanimal se je, iz katerega dela Jugoslavije sem in kako pri nas živimo. Ko sem mu povedal, da sem iz Slovenije, kjer je glavno mesto Ljubljana, je takoj pristavil: »A to je tista Ljubljana, od koder mi tako radi poslušamo veselo jutranje in tudi dostikrat večerno radijsko glasbo.«

Pripovedoval mi je, kako je po vojni vas napredovala, da je bilo pred vojno le 68 števil s 450 prebivalci, sedaj pa šteje vas 95 števil s kakšnimi 600 prebivalci. Moški in tudi precej žensk so v glavnem zaposleni v bližnjih mestih. Drugi pa delajo na svojih kmetijah, saj je v tej vasi zaradi neprimerne gorske lege ostalo zemljišče v privatnih rokah. Povalil me je, naj prenočim pri njem, kar sem tudi sprejel, saj tu ni javnega prenočišča. Ker je bilo še zgodaj, sem šel obiskat tudi Lukana, malega kmeta, pri katerem sem kot partizan spal vsako noč več kot polovico decembra 1944 leta. Tudi Lukana in njegov sin nista verjela svojim očem, ko sem se jima predstavil. Skupaj smo nato odšli v gostilno, kjer je bilo zbranih mnogo vaščanov. Vsi starejši so se me spominjali in se zgrnili okrog mene.

Naslednjega dne, 24. 8., sem se poslovil od prijaznih Temešanov in nadaljeval pohod po partizanskih krajih: skozi Čavoj in Čavojske Laze proti Gapelu.

Ravno ko sem prišel na Čavojske Laze do zvočnika, ki ga uporabljajo za razglaševanje občinskih odlokov, zaslišim med igranjem gramofonskih plošč: »Pozdravljamo med nami jugoslovanske partizane, ki se je pred dvajsetimi leti bojeval po naših krajih, želimo mu se mnogo let srečnega življenja in da bi nas še kdaj obiskal.«

Naslednja vas, Gapel, leži v ozki soteski gozdnatega predela in je prebivalstvo odvisno od zaslužka v gozdu ali od dela v drugih krajih, ker nimajo nobenega polja, niti toliko, da bi bilo za krompir. Družina na gornjem koncu vasi, pri kateri sem se vedno ustavljal, ko sem kot komandir bataljonskih obveščevalcev potoval tod mimo, se

je preselila v drugo vas, ki je bila pred vojno naseljena s prebivalstvom nemške narodnosti. Na pol porušena lesena hiša mi je vzbujala spomine na težke dni in na družino, ki me je tolikokrat prijazno sprejela.

Iz Gapla me je vodila že dobro znana pot v breg čez goro v vas Čičmane. Pred vojno so se prebivalci vasi Čičmani, ki ima 250 števil in 1000 prebivalcev, preživljali v glavnem z domačo obrtjo, izdelovali so copate in jih nato nosili naprodaj v daljne kraje. Klub revščini pa smo smatrali Čičmanke za eno izmed najboljših vasi, saj je bilo prebivalstvo v celoti na naši strani. Celu straže so sami postavljali na vseh dohodih v vas. Bili so zelo užaljeni, ko smo pomisljali, ali naj jim zaupamo popolno stražo, zato smo morali sprejeti njihov predlog, tako da smo prepustili stražo njim, mi pa smo šli spat.

Naslednji dan, 25. 8. zjutraj, pa sem se zopet odpravil na pot čez drugo tudi dobro znano sedlo proti Zliehovu. Tudi tu sem se sestel z znanci iz časa vojne, med njimi je bil tudi lastnik hiše, v kateri sem

stanoval v septembru 1944 kot obveščevalca. Ta mi je zaupal, da je živel od leta 1910 do julija 1914 v Spodnji Šiški v gostilni »Pri raki« in od tam hodil križem po Sloveniji in v Trst kot krošnjar. Vedel sem, da italijanščine ne obvlada, zato sem ga vprašal, kako se je spozumel z Italijani. Odgovoril je, da je znal samo tri besede in to »comprare buona roba.« Pri Slovincih pa »kupite lipo blago, spigla, kluke za gvant, križe, saifa za umivat itd.«

Domačini so me odvedli na pokopališče, kjer je bila pred nekaj dnevi spominska svečanost na skupnem grobu padlih partizanov, med katerimi sta bila dva, ki sta padla 15. 9. 1944 in sem bil tudi jaz pri pogrebu. Dve Zliehovki sta se oblekli v domačo, zelo bogato narodno nošo, in me prosili, da napravim posnetek ob grobu padlih partizanov.

Iz Zliehovega sem krenil po bližnji v zadnje dobro znano in največjo vas Valaska Bela, ki ima z zaselki (lazi) skupno 1200 števil

in 5.200 prebivalcev. Pred vojno so živeli samo od kmetijstva in nekaj obrti, sedaj pa imajo podjetje »Kristal« in tkalnico, kjer izdelujejo tkanino za namizne prte in druga pregrinjala v gospodinjstvu. V tej vasi je padlo in umrlo v taborišču 47 oseb. V Valaski Beli sem se sestel z borci iz Okroglega vrha, s katerimi sem se 24. 9. 1944 srečno prebil skozi nemški obroč.

Iz Valaske Bele sem se vrnil nazaj v Bansko Bistrico, kjer je bilo že vse pripravljeno za veliko proslavo 20. obletnice vstaje na Slovaškem.

Na proslavi, ki ji je prisostvoval tudi sovjetski premier Hruščov, je bilo toliko ljudstva, da se je človek le s težavo prebil skozi gnečo. Povsod, kjer sem hodil, sem naletel na velike simpatije do jugoslovanskih narodov in jugoslovanskega vodstva. Na več mestih in od več ljudi sem slišal pripombe, da je tovariš Tito odlični politik in ekonomist. Z zanimanjem so poslušali, ko sem jih pripovedoval o gospodarskem napredku, o samoupravnih organih, ter o maloobsejnem prometu z Italijo in Avstrijo. Ivan Trpin

OSTALI STA DVE NEREŠENI VPRAŠANJI

»4. jula, list Zveze združenih borcev NOV« je ob zaključku gosposkarsko-finančnega sporazuma med vlada SFRJ in ZR Nemčije objavil članek, iz katerega poznamo:

Pred kratkim so bili zaključeni gosposkarsko-finančni razgovori med predstavnik SFRJ Jugoslavije in ZR Nemčije. Na teh razgovorih so sprejeli več pomembnih sporazumov o nadaljnjem vsedobnem gosposkarskem sodelovanju obeh dežel. Podpisali so tudi splošni protokol na podlagi katerega bo sta obe vladi v okviru svojih možnosti prispevali k zbolšanju odnosov med narodi obeh dežel ter o predstavnikih obojestranskih izmenjav mnenja o medsebojnih zadevah in si prizadevali »boljšati sodelovanje na gosposkarskem področju in izogbiti se političnih trenj v odnoseh med čema deželama.«

To je vsekakor pomemben sporazum. Vlada ZR Nemčije je do določene mere popravila svojo negativno politiko, ki jo je več let vodila nasproti SFRJ. In čeprav obe državi nimata diplomatskih odnosov in čeprav obstajajo velike razlike med stališči obeh vlad (nemško vprašanje, Halsteinova doktrina itd.), so vendarle možni neposredni stiki, dogovori in sporazumi.

Kljub vsemu temu pa sta med obeh deželama ostali še nadalje nerešeni dve osnovni vprašanji: odškodnina žrtvam nacističnega nasilja in protijugoslovanska aktivnost v ZR Nemčiji.

Vlada ZR Nemčije ni glede izvrševanja svojih obveznosti o odškodnini nasproti Jugoslaviji pokazala nikake dobre volje. Vztraja namreč še nadalje na stališču, da se odškodnina žrtvam nacističnega nasilja v Jugoslaviji spreminja v instrument zunanje politike ZR Nemčije. Pisanje nemškega tiska je tendenciozno in netočno, češ da je Jugoslavija po zaključku gosposkarsko-finančnega sporazuma z ZR Nemčijo odložila svoje zahteve po odškodnini žrtvam nacističnega nasilja. Resnica je ravno nasprotna: Jugoslavija smatra sklope omenjenih sporazumov za zelo pozitivne v smislu pomembnega zboljšanja odnosov med dvema deželama, ostaja pa ne samo pri svoji zahtevi po odškodnini žrtvam nacističnega nasilja, ki je utemeljena z mednarodno pravnimi in moralnimi obveznostmi ZR Nemčije, marveč praravnost vztraja na tem, da se to vprašanje čimprej reši, ker je za to ugodnejša atmosfera.

Enak je primer tudi s protijugoslovansko aktivnostjo »kvilističnih fašističnih organizacij, iz Jugoslavije pobeglih vojnih zločincev, ki sodelujejo z ostanki neodhodnemskih revanšističnih, militarističnih in nacističnih organizacij. Nujno je povsem onemogočiti in preprečiti vse teroristične organizacije tako imenovane »jugoslovanske emigracije« — deljansko ustaško-četniške grupacije. Nevedno je, da sta dve osnovni vprašanji, ki ju naglašamo ne samo mi, marveč tudi vsa svetovna javnost — odškodnina in napadi na Jugoslavijo, na njeno narodnosvobodilno vojno in znane osebnosti — tudi 20 let po končani vojni še vedno predmet razprav med dvema deželama in to brez krivide Jugoslavije.

Zveza združenih borcev NOV Jugoslavije, ki ima nad milijon članov, borcev proti nacističnim okupatorjem v drugi svetovni vojni in ki v celoti podpira stališča vlade SFRJ do navedenih vprašanj, opozarja tudi ob tej priložnosti na nujnost in neobhodnost pozitivne rešitve vprašanja odškodnina žrtvam nacističnega nasilja v Jugoslaviji in preprečitve protijugoslovanske aktivnosti v ZR Nemčiji. Jugoslovanski borci in žrtve nacizma so tudi že doslej imeli o teh zadevah svoje stališče. Pismo predsedstva zveznega odbora ZRB NOV Jugoslavije, poslano lani ZR Nemčiji, pismo generalnega sekretarja Zveznega odbora ZRB NOV generalnemu sekretarju Svetovne federacije bivših borcev, tisoč protestnih pism sem in brezjavik iz organizacij borcev, drugih organizacij in posameznikov kakor tudi protesti nacionalnih in mednarodnih združenj in organizacij borcev in množična podpora svetovnega javnega mnenja — vse to potrjuje upravičenost jugoslovanskih zahtev in dolžnost ZR Nemčije, da čimprej uredi svoje obveznosti nasproti Jugoslaviji.

Positivnost gosposkarsko-finančnih sporazumov, sklenjenih v Ljubljanskem interesu, se lahko oceni kot vzor za reševanje drugih spornih zadev.

Edino pozitivna rešitev vprašanja odškodnina žrtvam nacističnega nasilja v Jugoslaviji in temeljita prepoved protijugoslovanske aktivnosti v ZR Nemčiji lahko prispevata k zbolšanju in posrednejšemu razumevanju in odnošajem med obema državama.

LJUBLJANA TRANSPORT

ZIČNICA VELIKA PLANINA

Obiščite z žičnico Veliko planino

CENIK ZA PREVOZ POTNIKOV Z ŽIČNICO VELIKA PLANINA

1. Smer — zgornja postaja	400 din
2. Smer — spodnja postaja	300 din
3. Povratna vozovnica	600 din
4. Otroške vozovnice do 10 let starosti:	
1. Smer — zgornja postaja	200 din
2. Smer — spodnja postaja	150 din
3. Povratna vozovnica	300 din
Solske, sindikalne, turistične grupe, predhodno najavljenje nad 30 ljudi in vojak. Povratna vozovnica	400 din
Skupinski izleti otrok do 10 let starosti, nad 30 oseb	
Povratna vozovnica	200 din
Vozovnica za prtljago v eno smer	100 din
Prevoz tovora kg v eno smer	10 din
Vozovnica za psa povratna	100 din
Posebne vožnje po končanem rednem obratovanju v eno smer	5000 din
— normalna cena po osebi	
Žičnica obratuje ob delavnikih ob: 8.00, 9.00, 10.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00 in 20.00 ur.	
Žičnica obratuje ob nedeljah ob: 7.00, 8.00, 9.00, 10.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00 in 20.00 ur.	
Žičnica vozi tudi izven voznega reda izlete ali skupine nad 15 potnikov.	
Odhod avtobusov iz Ljubljane direktno do žičnice:	
— ob delavnikih: 6.25; 7.30; 10.30; 13.30; in 18.30	
— ob nedeljah in praznikih: 5.35; 6.25; 8.30; 10.30; 11.45; 13.30; 18.30;	

... kako globoko se je lahko spustila prva podmornica?

Junija 1866. leta so v petrograjski (današnji leningrajski) luki preizkusili prvo podmornico, ki jo je bil izumil ruski samouk I. F. Aleksandrovskij. Podmornica je bila 35 metrov dolga, široka pa 4 metre. V preseku je imela obliko trikotnika, katerega ogli so bili nekoliko zaobljeni. Trup so obložili z jeklenimi ploščami, debelimi dvanajst milimetrov. Podmornica je pod morsko površino vzdržala s pomočjo dveh vodoravnih vijakov. Razen tega pa je imela še dva gredelna vijaka, ki sta ju pogonjala dva trobatna motorja, vsak s po 70 KS.

V srednjem delu podmornice so bile tri cisterne, napolnjene z vodo. Če se je pod-

... za topove s koničastimi cevmi?

Prvi topovi, katerih kaliber je na zadnjem koncu cevi manjši kot v ležišču granate, so se pojavili že konec prejšnjega stoletja. Po prvi svetovni vojni pa je nemški inženir Görlich napravil vrsto poizkusov s puško, ki je imela koničasto cev, in je ugotovil, da je začetna hitrost krogle precej večja kot pa pri navadnih puškah.

Pri topovih s koničasto cevjo je v toliki meri izrabljen pritisk plinov, da imajo v primerjavi z navadnimi topovi lahko za 30% krajšo cev. Iz teh topov pa lahko streljajo le z granatami, ki so obdane s posebnim obročem iz mehkega materiala. Med drsenjem granate skozi cev se obroč zožuje, granata pa prileti iz cevi že z veliko začetno hitrostjo.

V drugi svetovni vojni so Nemci uporabljali koničaste cevi predvsem pri protitankovskih topovih. Pri topu kalibra 28/20 je imela cev na enem kraju premer 28 mm, na drugem pa 20,8 mm. Začetna hitrost granate je znašala 1400 m na sekundo, kar je precej več kot pri drugih protitankovskih topovih. Imeli pa so tudi topove te vrste z večjimi kalibri. Eden izmed teh je bil top kalibra 75/55 mm, katerega granata je dosegla začetno hitrost 1250 metrov na sekundo.

Izdelovanje koničastih cevi pa je zelo zamotan postopek, cevi te vrste pa se tudi zelo hitro obrabijo. Predvsem iz teh razlogov so jih kmalu prenehali izdelovati.

Ali veste ...

mornica hotela dvigniti na morskno površje, so vodo iztisnili iz cisterne s pomočjo komprimiranega zraka.

Podmornica, ki jo je konstruiral Aleksandrovskij, je bila oborožena le z dvema minama.

... koliko je bilo poletov zavezniških letal nad Nemčijo?

V petih letih druge svetovne vojne so se zavezniška letala štirimilijonkrat pojavila nad nemškim ozemljem: lovci so napravili 2.680.000, bombniki pa 1.440.000 poletov. Na Nemčijo so odvrgli 2.700.000 ton bomb, ki so porušile kakih 3.600.000 hiš. Nemško prebivalstvo je imelo pri teh bombnih napadih »le« 300.000 mrtvih in 780.000 ranjenih. Izračunali so tudi to, da pride povprečno po ena žrtev na vsakih pet bomb. Zelo hude izgube pa je imelo tudi zavezniško letalstvo: med ameriški letalci je bilo 72.265 mrtvih, Britanci pa so izgubili 79.281 letalcev.

Celotna količina bomb, ki so jih v petih letih druge svetovne vojne odvrgli na Nemčijo, pa je kaplja v morju v primerjavi z rušilno močjo sodobnega jedrskega orožja. Če prva atomska bomba, ki so jo vrgli na Hirošimo, je bila enakovredna 20.000 tonam razstreliva, današnje hidrogenske bombe pa so že tisočkrat močnejše. Ko pa je Hruščov pred kratkim izjavil, da ima Sovjetska zveza novo orožje s strahovito rušilno močjo, so nekateri ameriški vojaški strokovnjaki omenili možnost, da je Hruščov pri tem morda mislil na tisočmegatonsko jedrsko bombo — torej bombo, ki bi imela skoraj štiristokrat večjo rušilno moč kot pa vse bombe, ki so jih med drugo svetovno vojno zmetali na nemška mesta!

... koliko časa so se Nemci v okoljeni Budimpešti upirali sovjetskim enotam?

Konec oktobra 1944 so na madžarsko ozemlje vdrele enote treh sovjetskih front: čez Karpatse se je prebijal general Petrov, komandant 4. ukrajinske fronte, iz Romunije se je čez Tiso približevala 2. ukrajinska fronta (maršal Malinovski), čez Bačko pa je s 3. ukrajinsko fronto pritiskal maršal Tolbuhin. Nemci so sicer pred Budimpešto skušali zadržati sovjetske enote, toda zaman: sile 2. in 3. ukrajinske fronte so severno in južno od mesta prebile nemško obrambo in 29. decembra so se združile zahodno od Budimpešte. Tako se je v obroču znašlo devet nemških in madžarskih divizij s 160.000 vojaki.

Nemci so tedaj z zahodne fronte potegnili 6. SS oklopno armado in jo poslali proti Budimpešti. Njene enote so se v protinapadu že močno približale Budimpešti in prodrele celo do Donave, toda sovjetski obroč okrog obkoljenih nemških divizij ni popustil. Sovjetske enote so nato čedalje bolj zoževale obroč in so 18. januarja zasedle Pešto. Boji za Budim, ki leži na nasprotni strani Donave, pa so se nadaljevali vse do 13. februarja 1945. leta, ko je nemški odpor dokončno prenehal. Sodijo, da so v Budimpešti zajeli kakih 110.000 nemških in madžarskih vojakov, zaplenili pa 1250 topov, 269 tankov in dosti drugega vojaškega materiala.

Jedrsko energija je

dober služabnik toda slab gospodar

Čeprav se je pojem radiološke zaščite udomačil šele po izumitvi jedrskega orožja, se je potreba za zaščito pred radiacijo pokazala že davno poprej. To se je zgodilo že ob nastanku prvega vira ionizativnega sevanja — rentgenskega aparata.

Splošna je kazala, da z radiološko zaščito ne bo kakih posebnih težav. Menili so, da bo dovolj že to, če bodo vir sevanja ograjili s kakim primernim ščitom, ki bi preprečeval, da se ne bi prodorni žarki prebijali do ljudi in jih poškodovali. Mislili so, da bodo v te namene zadostovali betonski, svinčeni in drugačni zankloni. Ko pa so odkrili radioaktivne snovi, so pa le ugotovili, da bo zaščita precej zamotana zadeva, saj viri tega sevanja lahko prodro tudi v človekovo telo, ne pa le na kožo. Zato se ne smemo čuditi, če se dandanes s tem vprašanjem ukvarja vsaj deset znanstvenih disciplin — od biologije, medicine, kemije in fizike pa

vse do meteorologije — z deset-tisoči znanstvenikov in drugih strokovnjakov.

Jedrski reaktorji zastrupljajo vodo

Z uporabo jedrskih reaktorjev kot strojev za proizvajanje električne energije in za pogon nekaterih prometnih ali vojnih sredstev (ladij, podmornic) je nevarnost pred radiacijo močno porasla tudi v mirnem času.

Med obratovanjem jedrskih reaktorjev nastajata ne le gama in nevtronsko sevanje, temveč nastajajo tudi velike količine močno radioaktivnih in nevarnih snovi, podobno kot pri vsaki jedrski eksploziji. Če upoštevamo le minimalni načrt razvoja jedrske energije do konca tega stoletja, lahko ugotovimo, da se bo teh radioaktivnih snovi nabralo toliko, da bi aktiviteta vode prešla dovoljene meje in da ne bi bilo nikjer več v svetu zdrave pitne

vode, če bi jih odmetavali v vodo. Ze to samo po sebi dokazuje, kako resne in splošno pomembne so naloge radiološke zaščite in kakšna nevarnost grozi celo od uporabe jedrske energije v nevojaške namene, če ne bodo učinkovito rešili vseh teh vprašanj.

Kakšno pomanjkljivost imajo celo najmodernejši dozimetri?

Prva naloga radiološke zaščite je v tem, da ugotovi sevanje. V te namene imajo posebne naprave, ki so, bi lahko rekli, šesto človekovo čutilo. Priroda namreč ni obdarovala s takim čutilom, ki bi moglo zaznati tako nevarna sevanja, kakršnih, vsaj na našem planetu, običajno ni.

Sodobni dozimetri, merilci sevanja, so zelo majhni in lahki. Njihovo območje pa je zelo veliko, saj lahko opozarjajo tako na nepomembno sevanje kot tudi na tisto, ki lahko povzroči smrt.

Ugotavljanje radioaktivnih padavin že za časa miru nas navaja na zaključek o pomembnosti te službe tudi v morebitni atomski vojni celo v primeru, če ustreza država ne bi bila cilj atomskih napadov. Takšna služba, ki bi jo bilo treba oskrbeti z najrazličnejšimi napravami in opremo, bi sporočala o radiološki nevarnosti tedaj, ko bi radiacija prodrla v značni prostor tudi te države.

Dozimetri, ki so jih imeli prej, so bili zelo dragi in nezanesljivi zlasti v primeru, ko je šlo za močnejšo radiacijo. Sedaj pa uvajajo novo vrsto dozimetrov — to so tako imenovane fosfatne značke in kemični dozimetri, na katere se lahko povsem zanesemo, so pa tudi zelo majhni in poceni.

Zal pa imajo celo najbolj natančni dozimetri tudi veliko pomanjkljivost: sevanje ugotavljajo in merijo le tam, kamor jih položimo. Vemo pa, da so posamezni deli telesa izpostavljeni različnim dozam sevanja. To pa ne le zaradi neenakomernega sevanja, temveč tudi zato, ker so nekateri deli telesa bolj ali manj zavarovani in zato dobe manjšo dozo sevanja.

Iskanje novih načinov osebne zaščite

Zato sedaj iščejo novo medicinsko-biološko metodo za določitev diagnoze. To je pomembno tudi zato, ker ljudje različno reagirajo na enako dozo sevanja — pri nekaterih se posledice kažejo le v lažjih poškodbah, druge pa ista doza že ubija.

Doslej so za zaščito pred radiacijo uporabljali v glavnem enaka sredstva kot za zaščito pred

bojnimi plini. Treba pa bo najti posebna sredstva za prvo pomoč zlasti v primerih, ko radioaktivne snovi padejo na kožo ali pa prodro v organizem. Najbolj učinkovito bi bilo kako preventivno sredstvo, ki bi ga jemali pred obzračjenjem in po katerem naj bi organizem postal bolj odporen. Raziskovalci so v boju proti radiacijski boleznim dosegli že lepe uspehe, so pa še zelo daleč od kakih zanesljivih preventivnih in terapevtskih sredstev.

Zelo različno pa v svetu ocenjujejo učinkovitost zaščite pred jedrskimi eksplozijami v zakloniščih. Zaklonišča nedvomno imajo neko vrednost; preveč pa bi bilo pričakovati, da bodo vzdržala tudi v primeru neposrednega zadetka kake termoneuklearne bombe.

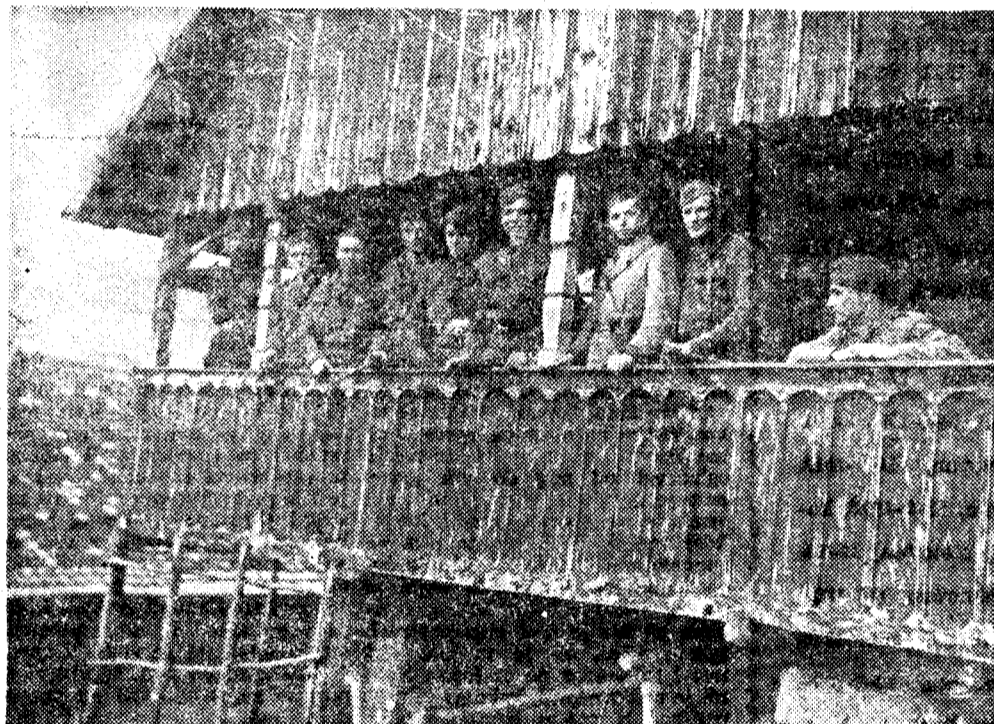
Dekontaminacija je še vedno eno izmed najtežavnih vprašanj. V mnogih primerih bo uspešna, čeprav gre le za navadno pranje z detergenti. Mislimo predvsem na primere, ko so kontaminirane gladke površine in če ni kontaminacija obleke ali telesa prehuda. V vseh drugih primerih pa je dekontaminacija zamotana in dolgotrajna zadeva.

Kam spraviti nevarne radioaktivne odpadke?

Kam z radioaktivnimi odpadki, je sila težavno vprašanje ne le v mirnem času, temveč tudi med vojno. Pri obratovanju jedrskih reaktorjev nastajajo velike množine radioaktivnih odpadkov predvsem v obliki tekočine, zaradi česar je rešitev tega vprašanja še bolj zamotana. Odpadke je treba najprej stisniti na čim manjšo prostornino, da ne bi bilo zanje treba toliko posod, nato šele pa jih je treba nekam spraviti. Zato morajo biti le cisterne dovolj močne in odporne proti rji. Da bi jih spuščali v morske globine, kot predlagajo Američani, to ni zanesljiva rešitev. Odpadki bi namreč le utegnili kako prodreti iz posod in zastrupiti morja. Če pa jih zakopljejo v zemljo, pa posode lahko počijo že ob manjših potresih.

Američani bodo za rešitev tega vprašanja v prihodnjih nekaj letih porabili 200 milijonov dolarjev. Zelo značilna je izjava profesorja Kapice, vodilnega sovjetskega znanstvenika na področju jedrske energije. Ko so ga vprašali, kakšno korist pričakuje od sputnikov in vesoljskih ladij, je profesor brez oklevanja odgovoril, da bodo z njihovo pomočjo odnašali daleč v vesemirje radioaktivne odpadke, ki groze, da bodo zastrupili ves naš planet.

Polkovnik ing.
VLADETA GAJIC

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

V 26. številki »TV 15« smo objavili fotografijo, na katero smo dobili nekoliko zakasnelih odgovorov: To je del Tomšičeve brigade. Prva tovariša z leve sta Intendant Stane in komandir Uršič, naslednji, ki tudi sedi, je Klemenc s partizanskim imenom Jurček. Poleg njega stoji Jager Marjan-Ris, za njim pa mitraljezec Čiro. V levem zgornjem kotu je objektiv ujel Lojzeta Dolničarja, majorja, ki živi na Reki. — Nekdanjim borcem, pa tudi vsem našim bralcem priporočamo, naj si ogledajo tudi današnjo fotografijo z vprašajem. Komur je kaj znano o nastanku fotografije, ga prosimo, da nam to sporoči.

Proslava prvega avstrijskega bataljona

Pred kratkim je bilo na Zvezi združenj borcev NOV okraja Maribor razširjeno posvetovanje o tem, kako bi proslavili

20. obletnico, odkar je bil ustanovljen v Tribučah pri Čr-

nomlju v Beli krajini prvi avstrijski bataljon. Posvetovanja

so se udeležili v imenu glavnega odbora ZZB NOV Slovenije

Jože Borštnar, predstavniki štajerske deželne zveze avstrijskega

odporniškega gibanja in žrtev fašizma Rudolf

Schrübl, Karl Rüstl in Franc Bera, poleg njih tudi znani

partizanski borec na Koroškem Karel Prušnik-Gašper in

posamezni preživeli tovariši, ki so se borili kot partizani v

zamejski Koroški.

Na razširjenem posvetovanju so natisnili še brošuro, v kateri bi popisali borbo avstrijskih in jugoslovanskih antifašistov med vojno in po njej.

Proslavo pripravljata Zveza združenj borcev NOV okraja Maribor in predsedstvo ZZB Slovenije. To srečanje je tudi začetek nadaljnega tesnejšega sodelova-

nja med avstrijskimi in jugoslovanskimi borci za svobodo in za mir.

Udeleženci letošnje proslave bodo obiskali posamezne partizanske kraje, si ogledali nekatere zgodovinske in kulturne znamenitosti v Beli krajini. Kot so na posvetovanju sklenili, bodo udeleženci obiskali tudi spomenik v Žužemberku. Na tamkajšnjem spomeniku je že vklesanih nekaj imen padlih borcev Avstrijcev, ostala imena pa bodo še vklesali. Tam pa, kjer bo osrednja svečanost, to je v Tribučah, bodo na tamkajšnji šoli odkrili spominsko ploščo, ki naj bi še pozne rodove spominjala, da je bil tukaj v najtežjih pogojih ustanovljen prvi avstrijski bataljon.

Srečanje bo prav gotovo zelo prisrčno. Po dvajsetih letih se bodo srečali preživeli borci prvega avstrijskega bataljona s slovenskimi partizani, ki so se skupaj borili proti skupnemu sovražniku nemškemu fašizmu.

D. Miklavc

Prvi z leve Karl Rüstl, Rudolf Schrübl, Ivan Gorjup, za njim Franc Bera in zadnji Tone Ulrih-Kristl

ENEGA IZMED NAJVEČJIH PODVIGOV V VSEJ DRUGI SVETOVNI VOJNI JE IZVEDLO ŠEST ANGLEŠKIH MORNARJEV, KI SO SEPTEMBRA 1943 V MAJHNH COLNIH VDRLI V SINGAPURSKO LUKO IN POTOPILI SEDEM VELIKIH JAPONSKIH TOVORNIH LADJI

ŠEST LJUDI PROTI VSEJ MORNARICI

PROTI VSEJ MORNARICI

Da je šlo res za izreden podvig, nam dokazuje dejstvo, da je bil takrat Singapur kakih 1600 kilometrov globoko v okupiranem ozemlju. Zato je bila verjetnost, da bo teh šest ljudi uspelo, zares neznatna, kajti Japonci so budno pazili na vsako ladjo in na vsak čoln, ki se je približeval Singapuru.

Načrt te akcije je bil zelo preprost in prav zato je bil napad uspešen. Šest mornarjev naj bi se vkrcalo na neko avstralsko ribiško ladjo, ki bi ji bilo treba za pot do Singapura dva meseca. V bližini luke bi nato mornarji presedli v posebne čolne — po dva moža v vsakega — in ponoči vdrli v singapursko lukko, kjer bi potopili japonske ladje.

Po šesttedenski vožnji, med katero so nekajkrat naleteli na Japonske bojne čolne, vendar pa so se jim vselej srečno izognili, je ribiška ladja prispela do otoka Pandjang, ki leži kakih 50 kilometrov južno od Singapura. Tu so začeli z ladje razkladati čolne, na katerih naj bi prodrli do singapurske luke, orožje, municijo, razstrelivo in hrano. Vse to so opravili v nekaj minutah. Balji so se namreč, da bi jih opazila japonska letala ali patroljni čolni. Nato je vodja skupine major Lyon naročil kapitanu ribiške ladje, naj jih čez dvanajst dni — 1. oktobra ponoči — počaka pri otoku Pompong. Če pa jih ne bo, naj se naslednjo noč vrne v svojo luko.

Ribiška ladja se je takoj nato oddaljila, mornarji pa so se do noči skrivali v džungli.

Najvažnejši del poti

Majon Lyon in Huston sta sedla v prvi čoln, v drugem sta bila Davidson in Page, v tretjem pa McDowl in Cars. Najmočnejša izmed vseh sta bila Davidson in Page. Zato jima je bilo ukazano, naj se še isto noč prebijeta v singapursko lukko, drugi pa, kadar jim bo to pač uspelo.

Major Lyon je vsaki posadki naročil, kateri del luke naj napade, nato pa je še rekel: »Ko se bo zmrznilo, bomo krenili. Želim vam vso srečo. Udari te, kar se le da močneje. Nikar pa ne pozabite na pilule L'. Živih vas ne smejo dobiti v roke! Bolje je, če se sami zastrupite, ko pa da bi vas mučili Japonci.«

Najprej sta odveslala Davidson in Page, ker je bila njuna pot najdaljša. Kmalu nato pa so krenili še drugi. Čeprav je bila že tema, so se z največjo težavo prebili v lukko, ker so japonski patroljni čolni neprestano osvetljevali pristope vanjo.

Davidson in Page sta priveslala prav pred dok, kjer sta lahko poslušala, kaj se v doku pogovarjajo. Hotela sta se že približati neki veliki trgovski ladji, ko sta v zadnjem hipu zagledala stražarja, kako stoji na krovu ob ograji in strmi v vodo. Nista vedela, če ju je stražar opazil ali ne. Ko pa se je čez nekaj časa stražar oddaljil, sta lahko mirno začela s svojim poslom.

Mine pod ladjami

Vse tri skupine so imele s sabo posebne palice z razstrelivom, ki so ga lahko poldrugi meter pod vodno gladino s pomočjo močnega magnetna pritrdili ob ladijski trup tako, da ga ni bilo moč opaziti. Na vsako ladjo so pritrdili po tri zavitke razstreliva: prvega spredaj, drugega na sredino, tretjega pa zadaj, vendar tako, da so bili čim bliže strojnici. Ure so naravnali tako, da bi do eksplozije prišlo ob petih zjutraj.

Davidson in njegov tovariš sta kmalu končala. Minirala sta tri ladje, kajti vsaka skupina je imela s seboj po devet škafel. Takoj nato sta zaveslala in se srečno umaknila iz luke.

Tudi McDowl in Cars sta se brez težav prebila v svoj del luke in prilepila razstrelivo pod tri ladje. Ena izmed teh je bila tanker. Tretjemu paru pa ni šlo vse gladko. Najprej sta dvakrat naletela na japonske patroljne čolne, ki sta se jim komaj izognila.

Zato sta v lukko prispela že precej pozno.

Ko sta tako veslala, sta šele v zadnjem nihu opazila stražarja, ki je stal tik nad njima na doku. Dokler se ne bi stražar oddaljil, nista smela nikamor naprej. Videla sta, kako je v roki držal nekakšen predmet — imela sta ga za prazno konzervo — ki jo je nameraval vreči v morje. Bala sta se, da bo padla na njun čoln in da ju bo robot izdal. Na srečo pa je zletela tik roba v morje.

Pekel v pristanišču

Vse tri skupine so se neopazno umaknile iz luke in se skrile na otoku Dongas. Čeprav so bili vsi močno utrujeni, ni bilo nikomur do spanja. Nestrpno so čakali na posledice svojega podviga.

Natančno ob petih je odjeknila strahovita eksplozija. Neka velika tovorna ladja se je začela tresiti, ko da bi imela mrzlico, okrog nje pa je vzkipevala voda. Dremotni mornarji so pohiteli na krov, ne da bi vedeli, kaj naj storijo. Pravi peklo pa je izbruhnil šele v notranjosti ladje, kjer so

eksplozirali stroji, ljudi pa je obljila vreča voda. Oficirji so se ozirali po morju in nebu, da bi odkrili sovražnika, ki pa ga ni bilo nikjer. Ladja se je močno nagnila in se začela potapljati.

Praden pa je prva ladja izginila pod morsk gladino, so se začele tudi na drugih ladjah razlegati eksplozije. Ena izmed njih, ki je bila natovorjena z municijo, se je v hipu razletela in njeni žareči kosi so padali daleč naokrog in zažigali še druge ladje.

Najlepši prizor za britanske diverzante pa je nastal takrat, ko se je vnel tanker in gorel kot baklja. Nafta se je razlila po vsej luki. Uboge mornarje, ki so se nekako rešili z ladij, ki so se razletele, je v gorečem morju čakala strašna smrt.

Japonska obalna straža je povsem izgubila glavo in ni vedela, pred kom naj se brani. Protiletalska obramba je začela streljati, v zrak pa so se dvignila tudi lovka letala, vendar niso imela koga napasti. Tudi mornarice so postavili na noge, toda cilja ni bilo.

Do šeste ure se je potopilo že sedem velikih japonskih ladij s skupno 50.000 BRT, poškodovane pa so bile tudi mnoge druge ladje. Vseh šest diverzantov se je srečno vrnilo na ribiško ladjo, ki jih je že pričakovala. Spriču njihovega zares izrednega podviga so bili vsi pohvaljeni in odlikovani.

OB DVAJSETI OBLETNICI OSVOBODITVE BEOGRADA

Beograjska operacija

Srečanje Jugoslovanske in Rdeče armade

V prvih dneh oktobra 1944 je 1. armadna skupina NOVJ prodrla iz Zahodne Srbije na črto Topola—Mladenovac—Obrenovac, enote 3. ukrajinske fronte pa so se iz Bolgarije in Romunije prebile v Negotinsko krajino. Približno ob istem času so deli 2. ukrajinske fronte, ki so operirali prek Banata, osvobodili Pančevo in prodrli do reke Tamiša. Enajstega oktobra pa so se pri Smederevski Palanki na levem bregu Morave srečale enote 4. mehanizirane in 68. strelskega korpusa Rdeče armade z našo 1. armadno skupino in tako razbile nemško armadno skupino »Felber« na dva dela.

V severni skupini, ki naj bi branila Beograd, je bilo skupno 30 do 40 pehotnih in 4 do 5 tankovskih bataljonov, 10 do 12 artilerijskih divizionov in 5 do 6 divizionov protiletalske artilerije. Tej skupini je poveljeval general De Angelis, komandant 2. oklopne armade.

Iz južne skupine, ki je bila nekoliko šibkejša, so Nemci sestavili 34. armadni korpus z nalogo, da organizira obrambo na črti Kragujevac—Kraljevo in omogoči umik skupini armad E, ki je štela

kakih 300.000 mož in ki naj bi se umakala po dolini Ibra in Zahodne Morave proti Drini.

Katere enote so osvobodile Beograd?

Sprva ni bilo dovolj tesnega sodelovanja med našimi in sovjetskimi enotami, čeprav je bilo načelno dogovorjeno, da je treba osvoboditi Beograd skupno. V drugi in tretji etapi Beograjske operacije pa je sovjetsko povelstvo tudi temu vprašanju posvetilo večjo pozornost.

Osvobajanja Beograda se je z naše strani udeležila 1. armadna skupina pod poveljstvom Peka Dapčevića, njen komisar pa je bil polkovnik Mijalko Todorović. Skupino sta sestavljala dva korpusa: 1. proletarski korpus s 1. in 6. proletarsko ter 5. in 21. divizijo in 12. udarni korpus z 11., 16., 28. in 36. divizijo.

Sovjeti pa so k bojem za Beograd pritegnili 4. mehanizirani korpus pod poveljstvom generala Ždanova (z dvema motostrelskima brigadama, dvema brigadama tankov in kakimi petimi topniškimi polki). Operacijo pa so pred morebitnim nemškim napadom iz smeri Kragujevca varovali 68. strelski korpus Rdeče armade ter 17. divizija 1. korpusa in 2. proletarska divizija NOVJ.

Boji za Beograd?

V prvi etapi Beograjske operacije so se naše in sovjetske enote iz različnih smeri naglo približevale Beogradu: Mladenovac je padel 12. oktobra, dva dni kasneje je bila tudi Avala v naših rokah, istega dne (14. oktobra) pa je 12. korpus prodril ob Savi do predmestij Beograda, čeprav je v njegovem zaledju v obkoljenem Obrenovcu ostala še močna nemška posadka.

Druga etapa zajema boje za samo mesto, trajala pa je od 14. do 18. oktobra. Naše in sovjetske enote so počasi, vendar zanesljivo osvajale hišo za hišo, ulico za ulico, čeprav položaj v njihovem zaledju ni bil niti najmanj rožnat. Iz Požarevca je namreč proti Beogradu krenila močnejša nemška kolona (99. polk 1. gorske divizije in 92. motorizirana brigada), ki se je kljub ogorčenemu odporu naših enot prebila prav v južna predmestja Beograda. Šele potem, ko so naši proti njej poslali tri proletarske brigade ter nekaj tankovskih in topniških enot 4. korpusa, se jim jo je posrečilo razbiti in v glavnem tudi uničiti.

Ko je komandant nemškega 1. gorskega korpusa, katerega glavnina je obstala v rajonu Boleča na desnem bregu Donave, videl, da se ne more več prebiti čez Beograd, je sklenil, da bo Beograd obšel z južne strani in se prebijal pod Avalo proti Obrenovcu in Savi. Medtem pa je 21.

divizija NOVJ prodrla v Boleč, kjer je med drugim zaplenila kakih 80 tankov, 200 topov in 1500 vozil. Glavnina nemškega 1. gorskega korpusa pa se ji je še pravočasno izognila in se z veliko težavo prebijala proti zahodu, saj so jo naše enote neprestano napadale s severa (11. in 36. divizija), z vzhoda (21. divizija) in z juga (23. divizija).

Nemce je bilo čedalje manj, tako da jih je do pol poti, do Cvetkovega groba, prispelo le še kakih štiri tisoč.

Dokončna osvoboditev

V tretji etapi so naše enote nadaljevale z uničevanjem obkoljenih nemških skupin na območju Avale in Vrčina. Nemci niso vzdržali in so se 18. in 19. oktobra začeli v velikem številu vdajati. Enako usodo je doživela tudi skupina, ki se je bila prebila do Cvetkovega groba.

Nemcem je zmanjkovalo moči tudi v Beogradu. Nemci so se 19. oktobra zadrževali le še na Terazijah, na Kalemegdanu in okrog železniške postaje, ponoči pa so se začeli umikati čez savski most proti Zemunu. Gornji in Donji grad sta bila v naših rokah že ponoči, Kalemegdan pa ob zori naslednjega dne. Dve uri kasneje, ob osmih, pa so naši bili že na savskem mostu.

Nemci so na nasprotni strani Save takoj organizirali obrambo, toda 13. brigada in deli 4. motostrelskega korpusa so bili že ob devetih onstran mosta, takoj nato pa so jim poslali v pomoč še 22. brigado 1. divizije in 1. brigado 6. divizije. Nemci so jih skušali naslednjega dne s hudimi protinapadi zavrniti, toda naši so vzdržali, osvojili Bežanijsko koso in pognali Nemce iz Zemuna proti Rumi.

S tem je bila Beograjska operacija uspešno končana. V desetdnevni bojih so Nemci imeli 15.000 mrtvih, 9990 pa so jih naši ujeli. Naše izgube niso bile majhne: 1. armadna skupina je izgubila 3000 borcev, 4000 pa jih je bilo ranjenih, medtem ko je sovjetski 4. motostrelski korpus imel 960 padlih borcev, število ranjenec pa ni znano.

Beograjska operacija je značilna tudi po veliki koncentraciji enot NOVJ, ki so se glede na precejšnje izkušnje iz bojev za naselja tudi na beograjskih ulicah hitro znašle in se s sovjetskimi enotami povsem enakopravno borile. Navzlic trdovratni obrambi nemških enot so s pomočjo sovjetskih enot osvobodile našo prestolnico in zavrnile nevarne nemške protinapade z juga. Veliko pomoč pa je našim borcem nudilo tudi beograjsko prebivalstvo, ki je ne le pomagalo pri evakuaciji ranjenec v dovozu municije, temveč tudi v mnogih primerih celo neposredno sodelovalo v bojih.

5 USODNIH DNI druge svetovne vojne

28. Bitka za Berlin — 30. april 1945

20. JULIJA 1944 JE GROF STAUFFENBERG POLOŽIL POLEG ADOLFA HITLERJA ANTOVKO, V KATERI JE BILA TEMPIRANA BOMBA. NEKI STABNI OFICIR JE AKTOVKA MED SEJO PRESTAVIL, KER MU JE BILA V NAPOTJE. S TEM JE MORDA ZA DEVET MESECEV PODALJŠAL DRUGO SVETOVNO VOJNO. NA TRUPLJU NEMŠKE PRESTOLNICE JE PRIŠLO V APRILU 1945. LETA DO NAJBOLJ FANTASTIČNE BITKE V VOJNI.

Električnega toka ni že štiri dni. Nekaj sveč na mizi in v grlih steklenic razsvetljuje rdeče roke kirurgov. Anestetik primanjkuje, obvez primanjkuje, vode primanjkuje, pa tudi ljudi primanjkuje.

In vendar je operacijska soba v kleti poslopja ministrstva za letalstvo. V poslopju, ki je bilo najmočnejše in največje v Hitlerjevem Berlinu.

Ranjence nenehno prinašajo. Vojske in civile, moške in ženske, odrasle in otroke. Odlagajo jih na betonske hodnike. Tam leže ali sede dolge ure, včasih tudi več dni. Leže v krvi, v svojem drobstvu in iztrebkih. Včasih je zaslišati tožbo, vendar ranjenci večinoma molče. Veliko jih umre, vendar nikomur ne pride na misel, da bi trupla odnesel. Tisti, ki so se znašli na krvavih operacijskih mizah in ki so jih operirali na smrt utrujeni zdravniki, se potem znajdejo v drugem kletnem prostoru, vendar pa v isti temi, isti žeji, isti mešanici mrtvih in živih.

Zrak je pokvarjen, ranjenec smrdi, stokajo in umirajo. Temelji poslopja se stresajo, včasih se zdi, da se bo zrušilo — kadar pade bomba zelo blizu.

Zunaj je peklo. Bitka za Berlin, bitka v Berlinu, tako napadalci kot branilci ne vedo več, koliko časa že traja. Za-

Protitankovsko orožje »Panzerfaust«

čela se je 22. aprila, ko so srbene naznanile vdor ruskih tankov v vzhodna predmestja. Zdaj je že 30. april in nihče ne ve, ali se dejansko bojujejo že toliko dni.

Trije milijoni Berlinčanov so se zakopal v kleti, hodnike podzemeljske železnice in bunkerje za pasivno obrambo. Strah, lakota, žeja so se naselili med njimi. Včasih se kakšen odloči in zleze iz strahotnega zaklonišča: najpogumnejši ali pa takšni, ki so jim odpovedali živci, ki ne morejo več prenašati zadušljivega zraka in zaprtosti. Pijejo iz mlak, ki so nastale v bombnih kraterjih. Med razvalinami iščejo ostanke trgovine z živili ali pa kakšnega ubitega konja. V zaklonišča se vračajo s kosi krvavega mesa, vrčem vode in morečimi vtisi.

Na Berlin pada dež pompejskega pepela. Mavčev in cementni prah, ki so ga eksplozije dvignile v zrak, počasi pada na zemljo in se meša s krvjo, umazano in znojem. Sonca ni videti. Tri četrtine mesta je uničilo sto bombnih napadov, razvaline imajo v poličnih bitkah pošastne oblike, ki se venomer spreminjajo, ko udarjajo vanje topovske granate in ko se razletujejo bombe, ki takrat, ko so priletele iz letal, niso eksplozivne. Granate padajo z vseh strani, odmevajoče in bleščeče se salve »Stalinovih orgel« (katjuš) dvigajo v zrak velikanske gejzire kamenja in železja. Letala letijo nizko nad mestom in streljajo iz strojníc. Po cestah leže prevrnjeni avtomobili, tovornjaki, furgoni, razbito orožje, zgoreli tanki, pa tudi kovčki, ki so jih ljudje odvrgli med begom. Na nekaterih krajih, kot na primer na Postdamerplatzu, je kri brizgala za moža visoko in poškropila razbitine.

Na drugih mestih se v zraku zibljejo obešenci, pobežli vojaki, ki niso imeli sreče in so jih zalotili esesovci, ki so bili zadolženi, da silijo vojske v obvezno junastvo. Na prstih imajo table z napisi: »Tukaj visim, ker sem dezertir...« — »Tukaj visim, ker sem strahopetec...« — »Tukaj visim, ker sem podvomil o firerju...« Hitler je ukazal: »Kdor oslabi duh odpora, je izdajalec, ki ga je treba na mestu ustreliti ali obesiti...«

Volkssturm — najnenavadnejša mešanica veteranov iz prve svetovne vojne, na pol invalidov, vsega, kar je še lahko prišlo za orožje

Tisti, ki se bojujejo v goreči berlinski norišnici, so pravzaprav zbegana in razkropljena množica. Med njimi je ostanek tankovskega korpusa s peščico »Pantherjev« in »Tigrov«, vendar je to le droben delec obrambe. Ostali so esesovci, pripadniki letalstva, ki delajo na zemlji (mehaniki, skladiščniki itd.), možje, ki so jih pobrali iz pisarn, gojenci oficirskih šol, mornariški novinci, ki so jih pripeljali iz baltičskih pristanišč, gimnazijci iz Hitlerjugenda, lažji ranjenci, ki so jih pognali iz bolnišnic, veterani iz prve svetovne vojne, ki so jih vključili v Volkssturm (leta 1945 so Nemci zbrali in oborožili vse moške, ki so še zmogli držati orožje v roki, in to »armado« proglasili za Volkssturm — »ljudski vihar« ali »ljudski napad« — Op. ur.), protisovjetski Rusi iz Vlasovove armade, francoski prostovoljci, Valonci, Flamenci, Norvežani itd., ki jih je nacizem potegnil v križarsko vojno

V BESEDI IN PODOBI

PETDESETLETNICO CERSKE BITKE so svečano proslavili v vasi Tekeriš, kjer so se pričele pred pol stoletja najhujše bitke za izgon avstrijske »kazenske« ekspedicije iz Srbije. Na spomenik padlim so mnogi, med drugimi tudi predstavniki beograjske vojne oblasti, položili vence. Na proslavi je govoril general-major JLA Mića Janković.

Štirinajst bolh v luknjičasti vreči

Kaj bi človek rekel o kuharju, ki bi se, spričo presoljene juhe in presladkanega pokostilca, popraskal po glavi in se odločil, da bi bilo najpametnejše, obe neužitni jedi kratko in malo zmešati — v upanju, da bo sol morebiti le nekako nevtralizirala sladkor?

In prav to je tisto, kar so kuharji v britanskem ministertvu za kolonije že ponovno z dvomljivim uspehom napravili.

● V osrednji Afriki so poskušali proti volji domačinov nasilno zlepiti revno Njaso (zdaj: Malavi) in z rudninami bogato Severno Rodezijo pod političnim vodstvom belih gospodarjev, pa so poželi neuspeh.

● V jugovzhodni Aziji naj bi Singapur, ki so ga zedinili s konservativno Malajo in z bivšimi kolonijami severnega Bornea obvarovali pred socialistično revolucijo.

● Tretja kislosladka kombinacija po britanski kuharski knjigi pa je adensko vprašanje, ki so ga skušali rešiti s tako imenovano Južnoarabsko federacijo.

Mesto Aden mrgoli od protibrninskih Naserjevih privržencev in socialistov. Računali so zatorej, da kaže vreči v isti lonec adensko uporniško leglo in do kosti konservativno podeželje, kjer patriarhalno vladajo bojevitim beduinskim plemenom sultani in emiri in kjer se vedno zmaguje brezpopojna zvestoba fevdalnim gospodarjem nad vsemi naprednimi prizadevanji.

Tako se je zgodilo, da so 11. februarja 1959. krstili Južnoarabsko federacijo. Ta je sestajala sprva samo iz šestih sultanov emiratov in šejkov, ki se jim je v naslednjih letih moralo pridružiti sedem nadaljnjih takšnih srednjeveških državnih tvorb, in 1963. se je morala federaciji priključiti — kakor pero na klobuk — še dotedanja kronska kolonija Aden.

Nikakor ni mogoče lahko obdržati štirinajst bolh v vihravo skrpani vreči. Čeprav ni nobeden teh šejkov, emirov in sultanov tako bogat kakor njihovi zavidanja vredni tovariši ob Perzijskem zalivu, čeprav je njihova osebna moč skromna (največja teh fevdalnih držav ima 132.000, najmanjša pa samo 5000 podložnikov), vendarle ti knezi nič manj prizadevno ne skrbijo za spoštovanje pritikajočih jim knežjih pravic. To razodeva že zunanost umetno ustvarjenega novega glavnega mesta Južnoarabske federacije Al-Itihada, ki so ga zgradili na deviških tleh ob zalivu — Adenu naproti. Na novi vladni palači ponosno glapolo črno-zelena-črna zastava s polmesecem in zvezdo, na stopniških palače kar mrgoli na moč čudnih in predpotopnih puščavskih sinov, v palači pa uradujejo kot ministri zvezne

Periskop na 46. vzporedniku

države puščavski oblastniki. V ozadju se dviga z mošeje proti nebu zlata čebulasta kupola, spodbujajoča njihove duše k pobožnosti, zraven pa se, druga za drugo, vrstijo palače, ki so si kar mučno podobne. Nobeno okno, noben dimnik se ne razlikuje od drugega; to pa zato, da se ne bi v primerjavi s knežjimi sosedi čutil zapostavljenega nihče od sicer neenakih, vendar pa za popolno enakost skrbečih puščavskih sinov. Spričo tega, da se je, samo po sebi razumljivo, vsak teh gospodov štel za edino možnega in upravičenega državnega poglavarja, so sklenili, da se ta najvišji položaj, od Anglie odvise federacije zaupa vsak mesec izmenoma drugemu. Ti vsakokratni tridesetdnevni kralji bi lahko nudili marsikateremu opernemu libretistu hvaležno gradivo!

Kdaj pa kdaj se ta ali drugi sultan, emir ali šejk kratko in malo skuja ter noče več sodelovati v federaciji. 1958. je npr., še pred ustanovitvijo Južnoarabske federacije, brez sledu izgubil lahejski sultan Ali Abdul Karim ter se šele mnogo kasneje pojavil v Kairu, kjer se je pridružil Južnoarabski ligi, nacionalni arabski organizaciji, ki jo je bila organizirala neka veletrgovska mreža. Letos v Juliju je šel po isti poti fadhiljski sultan. Tudi Ahmed bin Abdulah el-Fadli je oznanil iz Kaira, da sovraži Angleže in njihovo umetno tvorbo, Južnoarabsko federacijo.

Vendar ne moremo takšnih in podobnih izjav Južnoarabskih mogočnikov resnično upoštevati. Verjetno je, da so obrnili hrbet Južnoarabski federaciji, ko so spoznali, da jim je tam usojeno igrati vlogo enakih med številnimi enakopravnimi plemenskimi poglavarji, s katerimi niso bili vedno kdove kašni prijatelji.

Mnogo resnejše nasprotovanje federaciji pa je nasprotovanje Adena. Aden ima 140.000 prebivalcev, med njimi več kot 4000 Evropejcev, če ne računamo vojakov, zagorelih, v kaki uniformi oblečenih britanskih vojakov, ki vtiškujejo temu mestu pečat. Računajo, da je v 2000 kv. km obsegojočem pristaniškem mestu stalno stacioniranih kakšnih 12.000 vojaških oseb.

Aden ima razgibano zgodovino. Okoli čudno oblikovanih polotoških skal so se spletle številne legende. V svetopisemskih časih je bila Arabija bolj rodovitna kot danes. Pravljica pripoveduje zategadelj o »vrtu Edens«, paradizu. Ob stari ladjedelnici Maaila, kjer se danes privezani pozibavajo pestri čolni arabskih ribičev, so nekdanj zgradili Noetovo barko — pripovedujejo domačini. V razpoklini ognjeniškega žrela tistega ugaslega ognjenika, v kateri živi danes večina adenskega prebivalstva, obišče lahko turisti »Kajnov grob«. Kajn, Adamov sin, ki je ubil svojega brata Abela, naj bi namreč bil, po ljudskem izročilu, živel »vzhodno od Edena«. Slovite vodnjake v skalovju Tavela, ki zajemajo več kot 90.000 l vode, naj bi bil zgradil po ukazu kraljice iz Sabe.

Ko so Angleži 1839. na polotoku zgradili skladiščno premogovno postajo za preskrbovanje ladij, ki so plupe proti Indiji, so našli na tem področju sledove Portugalcev, Turkov in Jemenitov. Tedaj se je začela nova adenska zgodovina. Do 1937. je bilo pristanišče v upravnem pogledu podrejeno Britanski Indiji. Še danes živi v Adenu mnogo Indijcev. Britanci so povsod neprijubljivi. Adenska Socialistična ljudska stranka, katere hrbtenica so močni sindikati, je zatorej komaj pričakovala, da napoti leto, ko bo potekla britanska pravna zahteva do Adena. Potem bi mesto rado samo odločilo, kakšna usoda naj se mu skroji: ali naj postane neodvisno pristaniško mesto na jugu Arabije ali glavno jemensko mesto.

Tedaj pa je 1959. prišlo iz Londoda zedinjenje Adena z ostalimi borempiranti podeželskimi kneževinami. Pri prvih volitvah so revnim in novim adenskim državljanom vzeli volilno pravico. Britanski kolonialistični recept se je obnesel: nova federacija je izrekla, da je pripravljena dati ladijsko oporišče Aden na razpolago Angliji tudi še po razglasitvi formalne neodvisnosti, določeni za 1. 1963. Številne adenske zgodbe govore o tem — koliko denarja je londonsko ministertvo za kolonije spustilo v obrate dlani podkupljivih plemenskih poglavarjev, da je doseglo zagotovitev omenjene pripravljenosti.

Zdaj bo — v oktobru, medtem ko so že prezrli prvi doloženi volilni rok — v Adenu zvoja volitve. Ali se bodo mestni reveži in na novo priseljeni Jemeniti lahko udeležili volitve, trenutno se ni jasno. Britanci se vsekakor želijo ogniti nezavestni, da bi jim zmagala Socialistična ljudska stranka ozvala Južnoarabsko federacijo in pravico do stacioniranja njihovih vojnih ladij v Adenu.

Južnoarabska vreča je kaj slabo skrpana. Samozavest Adena je velika ter ljudstvo ne bo dopustilo, da bi mu še dolgo vladali nazačnejši šejki. Niti podeželsko ljudstvo se ne strinja več z britanskim izkoriščanjem. Nekega dne se bo federacija razpadla. Aden, najplemenitejši del zvezne države, si utegne potem iskati lastno pot — pot, ki jo dan za dnevom oznanja kairski radio.

H. P. R.

NOVINAR LOVI NACISTIČNE ZLOČINCE

V Beograd je pred dnevi z Dunaja prispel avstrijski novinar Peter Lingenz, najbližji sodelavec inž. Simona Wiesenthala, ki je znan po tem, da je odkril več sto nacističnih zločincev, med njimi tudi Adolfa Eichmanna.

Zakaj je pripotoval ta mladi avstrijski novinar, ki je nekak desna roka Simona Wiesenthala, v Jugoslavijo?

V mnogih državah bodo maja 1965. leta po njihovih zakonih zastareli zločini, ki so jih počenjali nacisti v drugi svetovni vojni, zato skuša Wiesenthalov urad na Dunaju čimprej poiskati še nove dokumente za razne nacistične, ki žive »mirno in solidno življenje in so dobri državljani«, bili pa so pravi zločinci. Zakaj, ko ta dunajski urad začne postopek proti nekemu nacistu, zločin kljub zakonu o zastaranju ne zastara več ...

Dunajski novinar je zato prišel z našo državo zbirat dokumente in podatke o zločinskem delovanju dveh volksschuerjev in enega nacističnega oficirja, ki so zagrešili razne zločine, zdaj pa žive kot poslovni ljudje v Avstriji. Pri nas mu bodo pomagali dati podatke in dokumente o transportiranju Židov iz Jugoslavije

Znanstveniki o Makedoniji v NOB

Ugledni jugoslovanski znanstveniki (zgodovinarji, pravnik, sociologi ter vojaški in drugi strokovnjaki) bodo 23. in 24. oktobra letos v Skopju obravnavali vprašanja v zvezi z nastankom in izgrajevanjem državnosti makedonskega naroda v narodnoosvobodilni vojni. Simpozij oziroma shod znanstvenikov pripravljajo ob 20-letnici ustanovitve SR Makedonije in I. zasedanja ASNOM (Antifašističnega sobranja narodne osvoboditve Makedonije).

Zgodovinski inštitut in svet zgodovinskih občin Jugoslavije.

Novinar Lingenz je tudi povedal, da se največ vojnih nacističnih zločincev skriva v Avstraliji in Ameriki. Glede sledi za zločince Bohrmannom in Mengelejem je dunajski novinar dejal, da ima inž. Wiesenthal podatke o njihovem gibanju in sedanjem bivališču, vendar je vse to naj-

večja skrivnost, a da so že blizu uspeha.

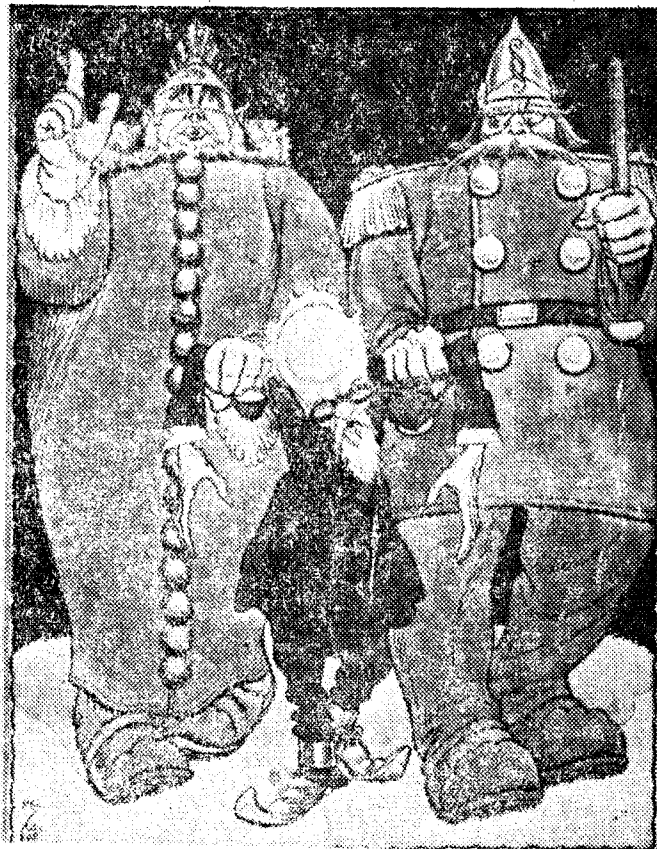
VIII. kongres ZKJ na filmskem traku

Vse pomembnejše dogodke na VIII. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije bodo posneli na filmski trak. Scenarij za film bo napisal beograjski novinar Feliks Pašić skupaj z nekaterimi uglednimi družbeno-političnimi in kulturnimi delavci. Film, ki bo trajal približno eno uro, bodo posneli Filmski novosti iz Beograda.

»V jugoslovanskih gorah«

»V jugoslovanskih gorah« (izvirni naslov: »V jugoslovanskih gorah«) je naslov knjige, ki jo je izdala praška založba »Naše vojsko« o nastanku in bojih češkoslovaške partizanske enote — brigade »Jana Žižka«, ki se je v Slavoniji bojevala proti okupatorjem v sestavi jugoslovanskih partizanskih enot. Avtorja knjige, ki je izšla v ediciji Zveze protifašističnih borcev ČSSR, sta Václav Hubáček in Ota Vojáček. Brigada »Jana Žižka« je bila ustanovljena v okolici Daruvara septembra in oktobra 1943. leta, v njej pa so bili Čehi in Slovaki, ki so živeli v naši državi, v Slavoniji. Avtorja knjige (le-ta ima 120 strani vsebinskega dela in 22 strani priloga ter fotografij) tudi omenjata, da je bilo v sestavi brigade okoli 3000 partizanov, od katerih jih je 700 padlo. Na vsem ozemlju Jugoslavije pa se je v partizanskih enotah bojevalo okoli 7000 Čehov in Slovkov, od katerih jih je padlo v bojih okoli 2000.

»Turista Hinka Smrekarja. »Verstvo znanosti«. Delo prikazuje svoboljskega učenjaka, simbol znanosti, z nogami v okovih, ki ga vodita fantazično oblečeni spečeni in policaji s pendrekom, predstavnik božje in posvetne gosposke pred drugo svetovno vojno. S tem je Smrekar ocenil pomen znanosti, ki je takrat, podobno kot v časih inkvizicije in še prej, bila v službi duhovščine in vladajočega razreda, pa tudi preganjana, kadar je nastopila proti njihovim interesom. Z. C.

Odlikovani bivši vojni ujetniki

Z ukazom predsednika SFR Jugoslavije Titla je bilo te dni odlikovanih 51 bivših vojnih ujetnikov s področja SR Slovenije, pripadnikov stare jugoslovanske vojske, ki so bili ujeti ob napadu Hitlerjeve Nemčije in Musolinijeve Italije na Jugoslavijo v mesecu aprilu 1941, narkar so bili skoraj vsi brez izjeme skozi vsa štiri leta vojne v nemškem vojnem ujetništvu. Odlikovani so bili za posebne zasluge pri sirjenju bratstva med našimi narodi in pri ustvarjanju politične in moralne enotnosti ljudstva odnoso na zasluge v borbi s sovražnikom za osvoboditev naše dežele, naslednji tovariši: z Redom bratstva in enotnosti s srebrnim vencem I. tovarš, in sicer Stegari dr. Stane, zdravnik iz Ljubljane, z Redom za zasluge za narod s srebrno zvezdo 15 tovaršev, in sicer Vilko Čizmek, Luka Demšar, Alojz Fajdiga, Franc Fajfar, Jože Hamersak, Radomir Kalinovič, Alojz Kapš, Julij Lukša, Herman Pedarič, Mile Smolinsky, Anton Sojar, Janez Smidovnik, Herman Weiss (trenutno naš turistični predstavnik na Dunaju) Ciril Vidmar in Radoslav Virant. Z nedeljo za zasluge za narod je bilo odlikovanih 35 tovaršev, in sicer: Vladimir Ban, Ladislav Batis, Jurij Bohek, Stane Božić, Anton Brški, Andrej Drapež, Dušan Gabrijevič, Franjo Golec, Maks Havlicek, Drago Hren, Emil Jakše, Ivan Komar, Anton Kranjc, Alojz Kusar, dr. Edo Laknar, Vinko Lileg, Bogomir Lilija, Milan Lukič, Julij Marolt, Jože Novak, Milan Palčič, Mihajlo Peričič, Jože Petkovsek, Maksimilijan Plečko, Vladimir Rajković, Stan-ko Renko, Vencislav Runko, Avgust Slabe, Viktor Slemenik, Ivan Slosar, Dranko Sprager, Mihael Sustar, Franc Tekstor, Adolf Vernik in Anton Vidmar.

Vsi navedeni tovariši so bili pripadniki odporniških gibanj ali člani revolucionarnih organizacij v različnih taboriščih za vojne ujetnike širom po tedanji Nemčiji, nekateri izmed njih pa celo člani predvojne KPJ in organizatorji odporniškega gibanja v posameznih taboriščih in ujetniških delovnih komandah in je to šele prva večja skupina bivših vojnih ujetnikov s področja SR Slovenije, pripadnikov stare jugoslovanske vojske, ki so bili odlikovani za svoje uporniško delo v vojnem ujetništvu. Ker se v prečelnem številu občin v SR Sloveniji sekcije bivših vojnih ujetnikov pri občinskih združenjih borcev NOV še le formirajo, medtem ko te sekcije v ostalih republikah, kjer je mnogo več bivših vojnih ujetnikov, že več let aktivno delujejo, je v SR Sloveniji še precej zastajanih bivših vojnih ujetnikov, za katere občinska združenja in krajevne organizacije združenj borcev še ne vedo in zato za svoje hrabro zadržanje ter aktivno politično delovanje in pasiven ali aktiven odpor pri prisilnem delu v vojnem ujetništvu še niso prejeli nikakršnega priznanja. Komisije za bive vojnne ujetnike okrajnih in republikanskih predsedstev ZKB NOV Slovenije zato še nadalje zbirajo podatke o takih tovariših in bodo predlagale za odlikovanje še več bivših vojnih ujetnikov. Tistim tovarišem, ki so pri izvrševanju revolucionarnih nalog v vojnem ujetništvu izgubili življenje, pa bodo organizacije ZKB NOV Slovenije v bližnji prihodnosti na predlog teh komisij in sekcij odkrile spominske plošče.

M. S.

JOZEFA MAJER

V nedeljo, 27. septembra, smo se na iratu v Kočevju za vedno poslovili od znane partizanske matere Jožefa Majera iz Zeljn pri Kočevju, stare 89 let.

V letih po prvi svetovni vojni je bilo življenje slovenskih družin na Kočevskem izredno težko. Stiri otroci so umrli še v rani mladosti. Ko se je začela II. svetovna vojna je bilo živih še pet otrok, ki so se takoj vključili v NOB. Najstarejši sin Jože je padel v boju z Nemci že leta 1941. Spomladi leta 1942 so odšli v partizane še ostali trije sinovi, Tone, France in Ludvik. Za sinovi je odšla še mati in hčerka Anica. Po godovnih Roga so se umikale pred Italijani in Roški ofenzivi leta 1942. Rokler jih niso zajeli in internirali. V jeseni leta 1942 so Italijani ujeti Toneja in Jožeta in ju 12. 9. 1942, v Kočevju ustrelili. Mati in hči Anica sta se vrnili domov po italijanski kapitulaciji. Domobranci so hoteli ustreliti tudi pred koncem vojne v letu 1945. se hčerko Anico.

Mati, izčrpana od življenja in boja, se v povojnih letih 15-letno mogla dvigniti sama iz postelje. Zanjta sta skrbela hči Anica in sin Ludvik, ki sta edina preživela NOB. Sin Ludvik se je boril v NOV do osvoboditve.

Vsi, ki so poznali Jožefa Majera, bodo ohranili v trdnem spominu.

MARIJA GABROVEC

Nedavno je prišla v Kočevje vesti, da je umrla partizanska mati Marija Gabrovec.

V družini Gabrovec je bilo 6 otrok. Vsa družina se je že v letu 1941 vključila v NOB in spomladi leta 1942 odšla v partizane. Skupno z otroki je zapustila dom na Mačkovecu tudi mati in odšla v gozdove Roga, ter se prebivala mimo italijanskih zased. Dom na Mačkovecu so zbornodirali Italijani, očeta so internirali in mati je bila sama s petimi otroki, najstarejši sin se je boril v partizanih. Stiri dekleta in 10-letni najmlajši sin so se skupno z materjo umikali pred Italijani in osrleje Roga. Italijanske vrste so bile tako goste, da so vse skupaj izsledili in jih odpravili v kočevje. Šteje dve najstarejši hčerki sta Italijani internirali s tremi otroki je mati spet ostala sama. Skrbela je za sinu partizanu in vse ostale otroke. Mati se ni več vrnila. Mati je vztrajala v boju do konca in dočakala svobodo.

V obnovi in izgradnji Kočevja je Marija Gabrovec ves čas aktivno sodelovala. Bila je aktivna članica ZKB NOV. Pri vsaki svoji smrti. Po svojem blagem znanju in ljubi povedi približala in obdržala bo bomo v najlepšem spominu.

NORDFILTER

Na dopustu, ob morju ali v planinah, naj vas spremlja osvetojuča cigareta

NORD filter

TOBAČNE TOVARNE V LJUBLJANI

NORDFILTER

Pravni nasveti

L. J. T. Iz vašega pisma smo ugotovili, da ste 100 % osebni vojaški vojni invalid iz narodnoosvobodilne vojne, torej II. skupine, zaradi aktivne tuberkuloze na pljučih. Niste zaposleni, ste pa poročeni in je žena zaposlena. Tako vi kot žena nimata nobenih posebnih drugih dohodkov razen vojaške vojne invalidnine v znesku 19.000 din, žena pa za službi od 35.000 do 38.000 din na mesec. Druških družinskih članov nimata. Zanima vas, če imate pravico do kakšnega posebnega dodatka oziroma zakaj niste prejeli kot drugi upokojeenci in uslužbenci kompenzirani znesek zaradi zadnje podražitve nekaterih prehrambnih in drugih artiklov. Vaši podatki so dokaj pomanjkljivi. Ne navajate nam-

reč od kdaj ste udeleženec narodnoosvobodilne vojne, niti ne navajate podatkov glede vaše delovne dobe itd. Kolikor bi bili udeleženec narodnoosvobodilne vojne izpred 9. septembra 1943, pa četudi nimate 15 vstevnih let za pokojnino, bi verjetno izpolnjevali pogoje za upokojeitev po 80. členu zakona o pokojninskem zavarovanju. Če pa bi imeli do nastopa delovne invalidnosti vsaj polovico te dobe, namreč od 1945. leta do nastopa delovne invalidnosti, vštete v delovno dobo, torej v pokojninsko dobo, bi se lahko invalidsko upokojevali kot vojaški vojni invalid s 100 % pokojninsko osnovo. Enih in drugih podatkov nam v pismu niste navedli in zato nam je

zelo težko kaj bolj točnega svetovati.

Do splošnega invalidskega dodatka pa zopet niste upravičeni, ker prejemki vaše žene presegajo določene, torej predpisane, cenzusne pogoje. Ker torej prejemate le osebo vojaško vojno invalidnino, ne pa tudi splošnega invalidskega dodatka, niste bili udeleženi pri kompenzacijskem znesku zaradi podražitve nekaterih prehrambnih artiklov. Ta znesek so dobili le tisti osebni ali družinski invalidski upravičenci, ki prejemajo poleg osebne ali družinske invalidnine še splošni invalidski dodatek, otroški dodatek ali pa eskrbnino, če so na poklicni rehabilitaciji. Upokojeenci so dobili ta dodatek pri pokojnini, uslužbenici in delavci pa pri svojih rednih mesečnih prejemkih. To je bil princip zveznega predpisa, kako naj se da povračilo v denarni obliki zaradi zvišanja cen.

Kar zadeva status samohranilca, smo mnenja, da se tako načelo ne bi dalo aplicirati na vaš primer, zlasti ker je vaša žena zaposlena. Kot je torej razvidno iz odgovora, vaši podatki pa so bili pomanjkljivi, boste morali pač sami presoditi vaš položaj in v skladu z gornjim odgovorom podvzeti določene ukrepe.

POPRAVEK

V odgovoru V. I. P., priobčenem na tem mestu v prejšnji številki našega lista, je pomotoma izostal stavek: »Le za tiste družinske invalide upravičence, ki prejemajo invalidski dodatek, je po drugi točki člena 52. Zakona o vojaških vojnih invalidih predvidena povrnitev pogrebni stroškov.« Prizadeteja in ostale bralce prosimo, da nam to pomoto oprostijo.

SKRIVNOSTNA MARIJA

Iz obveščevalčevih zapiskov

Čutil sem, da mi manjka podatek, ki bi pri njem lahko začel. Morda me je zato tudi preganjala noja vseh ljudi. Kajti to je bil nekakšen podatek. Začel sem že dvomiti, da bi sploh lahko prepoznal tega človeka, tudi če bi ga srečal. Ker so mu rekli Žongler, sem obiskoval celo cirkuse. Vedel sem, da je to malce neumno, a nekaj sem moral delati. Imel sem več ko dvajset dni na razpolago, a niti za hip nisem mogel najti miru. Svitalo se mi je, da sam ne bom ničesar opravil. Vedel sem, da tovariši iz Uprave varnosti vodijo preiskavo in da so poglavi v tek aparat, ki s sistematskim delom zbira dejstva, preverja podatke in gre postopoma, a gotovo k cilju.

Sel sem k njim.
— Zakaj ne izrabiš dopusta? Našli bomo Mirkovega morilca in sodišče mu bo sodilo. Ukrenili smo vse, kar je potrebno, — mi je rekel načelnik Mirkovega oddelka.

Vedel sem, da mu je žal padlega tovariša in da bo storil vse, da se stvar čimprej razjasni. A tudi jaz sem se zaprisel nad mrtvim tovarišem in zaprisel sem načelnika, naj mi dovoli, da nadaljujem preiskavo, on pa naj mi pri tem samo pomaga.

Nekaj časa je premišljeval, potlej pa se je odločil.

— Dali ti bomo nekaj podatkov. Samo pazi, da v svojem sovrastvu do morilca ne pokvariš vse stvari. Kajti mi bi radi odkrili in onemogočili tudi druge zločince, je rekel.

— Ničesar ne bom storil, s čimer bi spraval v nevarnost tisto, kar pripravljate, sem obljubil, kajti razumel sem njegove besede. Poklical je uslužbenca, da prinese spise. Ko jih je dobil, je izbral enega in mi ga pomolil.

Bral sem poročilo pod številko 72. Pomislil sem, koliko dela je bilo treba, da so zbrali podatke za vsa poročila pred tem. Na nekem listu je pisalo:

— Ime mu je Mihovil Bačić. Delal je pri nekem podjetju kot nabavljalec, a je delo pustil... Pred vojno je bil nameščeneč tvrdke Sipad. Med vojno je živel v Zagrebu in menda delal pri zlatarju Jurčiću. V njegovem stanovanju je prebival neki nemški oficir. O Bačiću ni drugih podatkov niti v kartoteki niti v zaplenjenih starih spisih prejšnjih policij. Ukazano je, naj ga skrbno nadzorujejo...
— To je eden sumljivih. Se deset ljudi je, ki jih sumimo. Kdo od njih je Žongler, je šele treba odkriti, je končal načelnik.

— Lahko poskušam presenetiti Bačića? sem vprašal.

Zahteval je, naj povem svoj načrt.

— Enostavno je, a pogosto se posreči. Bačić ima poseben način hoje — to je morda tisto, kar je bil opazil Mirko.

— Vendar moraš biti previden, kajti podatek je preveč nejasen, je dodal tako, da sem razumel, da lahko poskušam.

Ze naslednje jutro sem imel Bačićovo fotografijo. Cakal sem, da me obvestijo, kje je. Šele pred večerom so mi rekli, da večerja v majhni restavraciji v Masarykovi ulici.

Ko sem ga zagledal, kako prihaja iz lokala, se mi je zazdelo, da se ne bom mogel premagati, da ne bi planil nadenj. Bal sem se, da nisem pod vplivom Mirkovega zapisa, kajti po opisu je bil zločinca čisto podoben.

Sel sem za njim. Stopil je v prehod pri kinu »Balkan«. Pred nama je šlo nekaj ljudi. »Gre tako, da se s petami ne dotika tal,« sem ponovil v sebi in ga dohitel. Ko sva bila drug poleg drugega, sem rekel:

— Žongler!

Človek je naglo odskočil k zidu in segel v žep. Šele tedaj sem se spomnil, da sem šel nadenj nepripravljen. Moja pištola je bila v toku in nenabita. Bilo bi že prepozno, ko bi jo izvlekel in porinil naboj iz saržerja. Kljub temu sem skočil naprej.

Bil sem tri metre od njega, ko so odjeknili strela, a ne iz njegovega revolverja.

Videl sem, kako Žongler počasi spušča pištolo, dokler mu ni nazadnje padla iz roke.

— Malo je manjkalo, pa bi vas bil ubil, sem zaslišal za seboj karajoč glas.

Spoznal sem glas mladega tovariša iz Uprave varnosti in posvetilo se mi je, da je on streljal. Zavedel sem se tudi tega, da bi bil že mrtev, če bi ne bilo njega v bližini.

Iz kratkega premišljanja me je zbudil ženski krik. Nisem se obrnil, kajti ranjenec mi je počasi drsel iz rok k tlom.

Dvignil sem mu glavo. Bil je brez zavesti.

— Ne umri, gad! sem šepnil, obupan, da ne bom zvedel, ali je on Mirkov morilec.

Ozrl sem se, da bi videl, kje je tovariš, ki je streljal. Namesto njega sem zagledal dva mlilčnika, kako tečeta čez ulico k meni. Neka ženska je stala pri velikih vratih in gledala preplašeno, s široko odprtimi očmi. Moj mladi tovariš je stopil k njej in jo odpeljal proč; pojasnjeval ji je, da je samo laže ranil nekega zakrknjenega zločinca. Potlej je prišel k meni.

— Tj si nama sledil? sem vprašal in se smehljaj, iz oči pa mi je sijalo občudovanje in hvaležnost.

— Opazujem ga že nekaj dni, je odvrnil z glasom, ki je bilo v njem čutili obtožbo, ker se je nekdo vmešal v njegovo skrbno delo.

Dvajset minut kasneje sem bil z ranjencem in mlilčnikoma v kirurškem oddelku. Zdravnik je pregledal Žonglerja in nejeverno zmajal z glavo.

— Morate ga rešiti! Poskušajte vse..., sem prosil, ko da mi gre za najdražje bitje.

(Nadaljevanje)

Tam blizu, kjer je med vojno bodeča žica na minskem polju ločila nemško in italijansko okupacijsko oblast, tam, kjer je prehod industrijskega življa v spokojno in enakomerno kmečko življenje najbolj čutili, v Starih Jaršah na savskem pradu, tam živi MARIJA TAVČAR. Z mozem si je postavila hišico že leta 1927, tako hišico, kakršno je pač premogel delavec, njen mož in katero sta postavljala skozi več let, po pogovoru: od zrna do zrna pogača, od kamna do kamna palača. Palača njuna hišica ravno ni, toda med njenimi zidovi so zrastle njeni trije otroci: hčerka in dva sina. Hčerka Mimi živi v Ljubljani, sin Franci, narodni heroj, službuje v Karlovcu, drugi sin, Dolfi, živi v Konjicah. Tako so mladi Tavčarjevi zapustili svoj rojstni kraj. Starše večkrat obiščejo, potem pa, ko odidejo, »stara« Tavčarjeva opazujejo ped zemlje, svojo hišico, kjer sta doživela že toliko žalostnih in srečnih ur, ter dim moščanskih tovarn v daljavi.

Prijetno je bilo srečanje z Marijo Tavčar. Letos si je nadela že sedmi križ. Niti kanček tiste odločnosti, ki ni šla okupatorju v račun, je ni zapustil. Segava, grobo odkritosrčna, z izdelanimi rokami. »Pred vojno sem se udejvala pri bližnjih kmetih,« je povedala. »Takrat bi mi bilo ljubše, da bi dan imel več kot 24 ur. Tudi moj mož je delal ves dan.« Pogled mi je ušel k nastančaju, kjer je ždel stari Tavčar, samo še medla senca tiste življenjske sile, ki je preživela tri otroke

»vkorakali v osvobodeno Ljubljano.«
Marijina vnukinja — že študentka — je posegla v pogovor. »Da, res, kot nomadi smo. Dve leti po vojni smo začeli »vandratl«. Selili smo se: Sarajevo, Niš, Beograd, Sarajevo, zopet Niš, Zagreb. Pristali smo v Karlovcu.«

in trdo delo v izkoriščevalskih tovarnah. Lani mu je tromboza pobrala desnico. »Pretežno berem, knjige in časopise, to je vse, kar morem.« Tako je dejal Tavčar. »Ko bi ne bilo vojne, bi bilo z menoj danes drugače, kot je.« Trpljenje v koncentracijskih taboriščih v Nemčiji ga je pritisnilo k tlom.

»Malo pred pričetkom vojne je Franci končal oficirsko šolo v Sarajevu, potem ko je do velike mature trgal hlače na klopih realke v Ljubljani. Tudi Dolfi je hodil na realko. Skupaj sta hodila peš, od tu v mesto, vsak dan, ob vsakem vremenu. No, potem pa je prišla vojna.«

Marija je za hip obmolknila. Vzdihnila je, nato pa se poredno nasmehnila.

»Kar kmalu na začetku smo dali vetra tem vsiljivcem. O vsem se je bilo treba najprej pomeniti. Pri nas so vaški fantje, med njimi tudi Miha Cerin, nemalokrat tiskali glave skupaj in »barantali«.

Zanimala me je partizanska pot Marijinega sina Franca Tavčarja-Roka.

»Franci je odšel jeseni 1941 prvič od doma, na Pugled. Drugič je odšel spomladi 1942 in ni se vrnil tja do konca vojne. Bil je na Dolenjskem in Primorskem, sem se je vrnil, ko so partizani slavnostno

Zgovorno Marijo sem vprašal, kako ji je vojna grenila življenje. Danes, po dvajsetih in še več letih, ji je ostala v spominu kot boleče sanje. Vsi otroci in mož so bili zdoma. Sama se je postavila po robu britisku okupatorju. Preganjali so jo, vendar ji niso mogli do živlega. Odločna, trdoživa in vztrajna je bila. Vsakomur je povedala, da je Slovenka, samo Slovenka. »Strašili so me belčki in Italijani. Tudi Nemcev se nisem bala. Po kapitulaciji Italije so mi v hišico naprtili sedem Estoncev iz nemške vojske. Priznati moram, da niso bili slabi ljudje. Dva izmed njih sta bila profesorja. Vojna se jim je upirala, toda drugega jim ni preostalo, kot služiti Nemcem. Samo prikaže naj se kak belček, mu bomo že pokazali, so dejali.«

Ilegalci so v Marijini hiši dobili varno zatočišče, seveda, dokler niso Italijani izvohal, kaj se skriva za njenimi zidovi. Dva ilegalca sta pri njej bivala, vsak po pol leta.

»Najbolj mi je šlo za nohte, ko so odpeljali hčerko Mimi. Takrat me k sreči ni bilo doma. Potem, ko sem se vrnila, je bilo najhujše že mimo. Italijani so bili obrnili vso hišo. Neznansko so se veselili, ko so v lični kaseti, okrašeni s školjkami, našli neke lističe. Pa jo imamo, so si meli roke. Razočarani so bili, ko so ugotovili, da so »važne« listine iz kasete zgolj kuharski recepti.«

Tako je pripovedovala Marija Tavčar. Ob skromni, pokojnični uživa s svojimi možem ne zadnje ure življenja. »Pokojni ne ni mnogo,« pravi, »toda gre. Trpljenje prejšnjega življenja je ostalo samo še spomin. Otroci me obiskujejo, zadovoljna sem.« Z. C.

S kljuge in klina

Podjetje, ki je znižalo cene, pride pred častno sodišče... Avtomobilsko prometno podjetje »Lasta« je znižalo cene avtobusnih vozovnic za progo Beograd-Smederevo s 430 na 380 din ter je s 50-dinarskim znižanjem povečalo čisti dohodek za 1.500.000 din. Podjetje »Avtotransport« je zaradi tega vložilo pri častnem sodišču gospodarske zbornice SR Srbije tožbo proti podjetju »Lasta«. Utemeljitev: nelojalna konkurenca.

V OGNJU DISKUSIJE GA JE ZAJEL — OGENJ. Vodja britanskih laburistov se je v neki diskusiji tako razplamtel, da ni niti opazil, kdaj je vtnil v žep prižgano pipo, ki je zanečala v žepu ogenj. Ko se je začel kaditi iz žepa gost dim, so ga tovariši ki so stali okrog njega, jeli opozarjati: »Harold, go-riš! Požar! No, »požar« so srečno pogasili. Glasilo konservativcev »Daily Mail«, ki je zvedelo za to dogodivščino, pa je izkoristilo to priložnost in zbedlo vodjo opozicije: »Saj ni nič čudnega, ko pa je pri Wilsonu vse v dimu!«

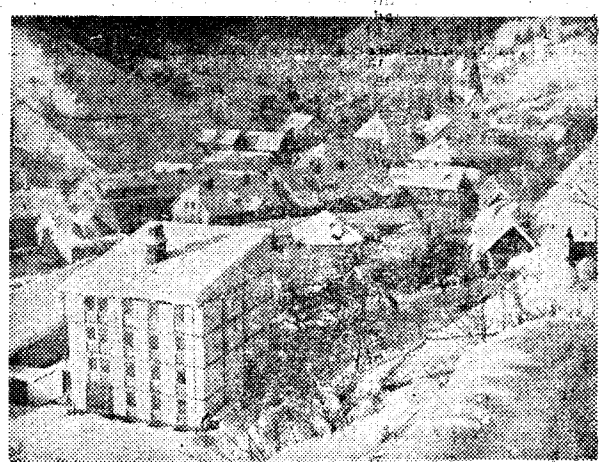
Skotji so pričeli prodajati — zrak. Skotji trdijo, da je njihov zrak drugačen kot zrak v drugih deželah, zaradi česar baje Skoti bolj tripijo kot drugi, če morajo živeti v drugih krajih. Zdjaj ne bo več treba škotskim izseljencem prihajati na počitnice na Skotško, da bi se naučili domačega zraka. Neko edinburško podjetje izdeluje in tudi že prodaja »konserve škotskega zraka«. Na konzervi je nalepnica, na katero se lahko napišejo vsi podatki in ime navlojenca. Na drugi strani so navodila za smotrno uporabo zraka. Takšna konzerva stane okrog 200 din. Priporočljivo tudi za tiste ljudi, ki beračijo pri izseljencih dolarje! Triglavski zrak bi bil mogoče še dražji ko škotski!

PREVIDNOST NAD VSE! Šef davčne uprave v nekem manjšem kansaškem kraju (ZDA) je bil presenečen, ko ni prejel prijave nekega davčnega zavezanca. Na opomin, ki ga je poslal zavezancu, je prejel takle odgovor: »Ker mi je moj zdravnik že pred 18 meseci dejal, da ne bom več dolgo živel, sem menil, da mi ni več potrebno izpolniti davčne prijave.«

Boj nemških pošt. Na pismih in drugih poštnih pošiljkah, poslanih z vzhodnonemških pošt, je natisnjeno besedilo »Berlin — glavno mesto NDR«. Zahodnonemške pošte prežigosajo to besedilo na pošiljkah, ki pripisajo v Zahodno Nemčijo, z besedilom: »Berlin, glavno mesto Nemčije — ne pa sovjetske cone.«

UČENČEVO MAŠČEVANJE. Dežurni policaj neke londonske policijske postaje je sprejel tole telefonsko ovadbo: »Prosim vas, pohitite takoj v ulico Essex! Naš učitelj je namreč tam parkirani svoj avto pod tablico, na kateri je napisano, da je parkiranje prepovedano.«

Olajševalno. Profesor neke pariške šole je napisal o nekem učencu v poročilu učiteljskemu svetu: »Med poukom vedno spi, vendar pa ne smrči...«

Obiščite Črno na Koroškem

in obrate gostinskega podjetja »Bistra«, hotel »Planika« in gostišča: »Tebera«, »Novi most« in »Koroški kmet«

CENIK ZA ZIMSKO SEZONO 1964/1965

za čas	dinarjev	Schilling	Deutsch. mark	Dolar USA	
od 1. X. 1964	penzion	1500 din	52 Sch	8 DM	2 \$
od 15. XII. 1964	penzion	1600 din	52,5 Sch	8,6 DM	2,15 \$
od 15. XII. 1964	penzion	1500 din	52 Sch	8 DM	2 \$
do 28. II. 1965					
od 28. II. 1965					
do 30. IV. 1965					

Turistična taksa se zaračuna posebej:
100 din na osebo za eno noč   0,6 DM na osebo za eno noč
3,1 Sch na osebo za eno noč   0,15 \$ na osebo za eno noč

RIŠE: TON
PIŠE: BON
MARKO
IZ
MEDVEDJE
GORICE

16. Aldo je bil bolj na slabem s pametjo, vendar je nagonsko čutil, da je v zraku nekaj napetega, da se nekaj dogaja. Kot nalašč so ga tistega megljenega jutra poklicali na komando bataljona ter mu zabičali: »Tu imaš lovsko puško! Kot lovec ne boš vzbujal suma na oprezovanju po bližnjih gozdovih. Če zavohaš kaj sumljivega, se takoj vrni s sporočilom!« — Čeprav je bilo Aldo mrzlo pri srcu, se je delal junaka. Vzel je dvocevo, dvignil roko v pozdrav in odšel. V gazi za vasjo je opazil sveže stopinje, zato je zavil v celce po gozdu. Prepoten in zasopen se je ustavil vrh Golega hriba, odkoder se je videla kakor na dlani bližnja in daljna okolica Medvedje gorice.

17. »Che bella è la nostra terra!«, je prešinilo Aldo, da se je oddahnil in izprsil. Zdjaj mu se za zajca ni bilo mar, ki se je pasel ob grmu. Če so ribicli v bližini, bi ga strel utegnil izdati. Razširil je nosnice in zazdelo se mu je, da je vdihnil duh po dimu. »Che paura maledetta!« Kako grozen strah — ga je zgrabilo pri srcu. Kot jastreb se je zazrl proti Planini, kjer se je nad hlevom sukjal redek dim. »Maledetto!« Stisnil se je ves vase, ko je pod smreko nad hlevom opazil človeka s puško. Hipoma se mu je preblisnilo: »Questo è la sentinella dei ribelli!« To je partizanska straža. Ze je izgubil za bregom, potem pa je bolj tekel kakor hodil na komando v Medvedjo gorico.

18. »Brž povej, če si opazil kaj sumljivega!« so bili nestrpni fašisti. »Opazil sem, da, opazil,« na Planini v hlevih so partizani,« se je širokoustil, kot da je odkril Ameriko. Videl da je tudi strazarja. »To se mora vzeti takoj na znanje,« je poudaril. Kljub dvomu v resničnost Aldovih trditvev, so na komandi zagrizli v to kost. Na mizi so razgrnili specialko in začrtali načrt napada. Govorili so šepetaje in slišati je bilo le posamezne besede: »Domani di mattina... attaccare i ribelli!... Potem pa je komandant uprl oči v Aldo in mu dejal: »Ti boš vodil kolono proti Planini...« — »Jaz!« je bil ves zaprepasčen. Poguma si je nalival iz polne kiantarice...

V Italiji to 600.000 upoko-
jencev ali 17,5% celotnega
prebivalstva. Ta huda obre-
menitev fondov socialnega za-
varovanja je spodbudila ne-
kega visokega uradnika v Ita-
lijanskem ministrstvu za de-
lo, da je izdelal reformo, po
 kateri bi lahko upokojili —
moške in ženske šele tedaj,
ko dosežejo 70. leto starosti.
Predlog reforme je izzval v
vseh Italiji pravo burjo.
Krščanskodemokratski mini-
ster za delo je brž izjavil, da
ne »gre za predlog vlade«, so-
cialisti, ki so tudi v vladi, pa
so razglasili ta predlog za
plod »dela birokratov, ki so
ločeni od gospodarske in so-
cialne stvarnosti v deželi«.
Socialistični »Avanti« je na-
pisal, da je temu predlogu
usojeno, »da bo ostal v arhi-
vu«.

**LANI SO ITALIJANSKI
DELAVCI, KI SO ZAPOSLJE-
NI V SVICI, POSLALI SVO-
JIM DRUŽINAM V ITALIJI
— 160 MILIJARD LIR. V pri-
merjavi z denarnimi nakazili
iz l. 1962, se je celotna vsota
povečala za približno 16%.**

Na svetu je približno 100
milijonov bivolov. V Evropi
je čedalje manj bivolov; po
drugi svetovni vojni, ko jih
je bilo še 600.000, se je število
v 1961. l. znižalo na 500.000
živali. Na Daljnem vzhodu pa
jih je čedalje več; po vojni
jih je bilo na tamkajšnjem
področju 62.000.000, 1961. l. pa
že 76 milijonov. Največ bivolo-
v imajo v Indiji — 7 mi-
lijonov. V Evropi jih živ naj-
več v jugovzhodni Evropi: v
Bolgariji 190.000, Romuniji
več kot 100.000, Grčiji 70.000,
Jugoslaviji 60.000, Italiji 20 ti-
soč, v Albaniji in na Madžar-
skem pa po 2.000. Bivolci so
močnejši kot volci, uporabljajo
jih prvenstveno kot vprež-
no živino. Bivolice dajo pre-
cej mleka, ki močno diši in
vsebuje veliko količino ma-
ščobe. Bivol ni pri hrani iz-
birčen in ne potrebuje nika-
rkoli posebne nege. Njegovo
meso je užitno. Gojijo ga v
predelih, kjer vladata suša in
pomanjkanje.

**BLATNO JEZERO NA MA-
DŽARSKEM** ni največje samo
v tej deželi, marveč v vsej
srednji Evropi. Dolgo je 77
km, na najširšem mestu pa je
široko 14 km. Njegova pov-
prečna globina znaša samo 3,5
m, največja globina pa 11 m.

*Dobro je,
če veste...*

Blatno jezero je nastalo pred
koncem ledene dobe, pred
kalkinimi 12.000 do 14.000 leti,
ni pa v nikakršni zvezi z
nekdanjim Panonskim mor-
jem. Na obalah jezera je več
kot 40 kopalnišča in mest in 85
železniških postaj.

**Vojno ladjevje velikih sil
ima, po objavljenih podatkih,
skupaj 58 jedrskih podmornic**
različnega taktičnega tipa
(nosilce balističnih projektilov,
torpedov itd.). ZDA imajo
31, ZSSR 26 podmornic na
jedrski pogon, Velika Britani-
nija pa ima eno samo, tako
podmornico.

**MEHANIZACIJA POLJE-
DELSTVA NA ČESKOSLO-
VAŠKEM.** Pred drugo svetov-
no vojno je na področju da-
našnje ČSSR prišel po en
traktor na 1000 hektarov ob-
delovalne površine, 1960. l. na
84 hektarov, danes pa pride
en traktor na 30 hektarov ob-
delovalne površine.

**Kdaj se realno spremeni v
abstraktnost?** Na to vpraša-
nje je neki pariški kritik od-
govoril takole: »Tudi najbolj
realistično gledališko delo se
spremeni v abstraktno, kadar
ga igrajo v — prazni dvorani.«

«TV 15» izhaja vsak teden - Iz-
daja ga predsedstvo Zveze zdru-
ženih borec NOV Slovenije - Za-
vod »Borec«, Lj. Beethovnova 10/II
- Tisk in ključje CZP »Ljudska
pravica«, Ljubljana - List ureja
uredniški odbor - Letna naročnina
znaša 800 dinarjev - Posamezna
številka stane 20 dinarjev - Naro-
čnino pošiljate na naslov: Uprava
«TV-15», Ljubljana, Beethovnova
10, prtlj., p. predal 598, XI ali na
čekovni račun pri Narodni banki
600-11/608-29 - Telefonske številke:
Glavni in odgovorni urednik - TV
15 - 21-901, tajništvo in novinarji
- TV 15 - 22-313, uprava - TV 15 -
22-807 - Rokopisov ne vračamo

**ODGOVORI
NA »Znanje in spomin«:**

- Grobišče italijanskih voja-
kov na Antonovem hribu
pri Kobaridu
- Franc Leskošek-Luka
- Kranjski Janezi
- Solčava

Med zadnjimi letniki prejšnjega sto-
letja še danes srečamo precej mož, ki so
na lastni koži okusili grozote prve sve-
tovne vojne, zlasti pa soške fronte.
Čeprav je čas precej zabrisal sledove
streliških jarkov in kavern, so spomini
na dvanajst krvavih ofenziv ob Soči,
prepričljivi in sveži. Toda o veliki tra-
gediji, v kateri sta glavno vlogo igrala
ogrožje in smrt, nam najbolj pričajo
grobovi in pokopališča, ki so posejana
od Loga pod Mangartom do Doberdoba.
— Čigavo je in kje je to grobišče?

Na Štajerskem se je osvobodilno gibanje sicer začelo že leta 1941, vendar so bili tu pogoji gibanja težavnejši kakor drugod. Svetlejšo plamenico upora je prinesla na Pohorje v letu 1942 II. grupa odredov. Tudi ta, čeprav je izvojevala na štajerskem območju številne in pomembne zmage, je doživljala izredno hude čase. Prava vstaja štajerskega ljudstva pa se je začela s prihodom XIV. divizije. Na jesen 1944 je bila za nekaj časa osvobodjena Zgornja Savinjska dolina. V tem času je bilo tudi množično zborovanje pod Homom. — Kdo je govoril na tem zborovanju?

Na Zalah v Ljubljani je na skupni grobnici padlih v prvi svetovni vojni spomenik, ki je nastal v 17. pešpolku v Judenburgu. V tem pešpolku je bil tudi kipar Svitoslav Peruzzi, po rodu z Barja pri Ljubljani. Ker so bile izgube tega pešpolka zlasti na soški fronti izredno velike, pa tudi da bi se ognil fronti, je Peruzzi predlagal, naj bi se padlim postavil dostojen spomenik. Predlog je bil sprejet in Peruzzi si je spomenik zamislil kot kip vojaka, ki nemo stoji na grobu padlih tovarišev. Kip je dokončal kipar Lojze Dolinar. — Kako so imenovali vojake 17. pešpolka?

22. oktobra 1944 se je po osvobojeni Zgornji Savinjski dolini bliskovito raznesla vest, da se bliža močna nemška kolona. Kdor je mogel in utegnil, se je umaknil v hribe, v vaseh so ostali starčki, ženske in otroci. Kmalu je sovražna drhal vdrla v vasi, začela ropati po hišah in žreti kakor volkovi. Dva dni so strahovali in požigali po okolici, tretje jutro pa so ljudi v neki vasi zgnali na trg ter podtaknili ogenj od hiše do hiše. Ko je vas zagorela, so vaščane odgnali s seboj ter jih poslali v koncentracijsko taborišče. — Katera je bila ta požgana vas?

Sedem tisoč neprespanih noči

(Nenavaden primer nekdanjega istrskega partizana Antona Rubija)

Primer Antona Rubija iz Bale, kraja med Rovinjem in Vodnjanom v Istri, bo nedvomno zapisan v medicinskih arhivih. Po dvajsetih letih nespečnosti je ta 44-letni stodotni invalid pred kratkim zadremal za nekaj minut, in to po 7062 prečutih dnevih in nočeh. Zadnjikrat je Rubi spal 18. oktobra 1944... Od tega dne zanj ni bilo nobene razlike med dnevom in nočjo.

Zgodba o njegovi boleznii je nenavadna in spominja — po izjavah kirurgov in psihiatrov — na znani primer Italijana Alfonsa Magliocia, ki je zadnjikrat zatislil oči maja 1941, ker ne more spati zaradi živčnega pretresa, ki ga je dobil v Adis Abebi, ko je bil obsojen na smrt. Kaže pa, da je primer istrskega partizana Rubija še težji, še bolj pretresljiv.

Rubi je v svoji vasi preživel 20 let — bili so to težki dnevi brez družinske ljubezni, nežnosti in skrbi. Se kot deček je izgubil mater, za očeta pa sploh ni vedel...

MED PARTIZANI

Meseca aprila 1941 so Nemci in Italijani zasedli Jugoslavijo, meseca maja pa se začne Rubijeva odisejaka. Kot italijanskega vojaka so ga premestili na italijansko-francosko mejo, kjer je slišal za odporniško, partizansko gibanje. Želel se je vrniti domov, v svojo vas. Sredi 1941. leta so Italijani že doživljali prve poraze na jugoslovanskem ozemlju, zato so še bolj okrepili svoje postojanke v Gorskem Kotaru, Liki in

ŠTIRINAJST USODNIH IZSTRELKOV

Po kapitulaciji Italije se je Rubi pridružil partizanom in sodeloval v mnogih bojih. Tedaj se je bližal najbolj tragični dan v njegovem življenju...

«...Štirinajsti oktober 1944 je najbolj žalosten dan — od tedaj dalje sem vedno buda», pripoveduje Anton Rubi. »Nemci in domobranci so nas obkolili nedaleč od Lokave. Boj je bil neenakopraven, moji tovariši so padli drug za drugim. Ostal sem sam s puškomitraljezom. Nemci so me zasukali z izstrelki iz avtomatskega orožja. V moje telo se je zarilo

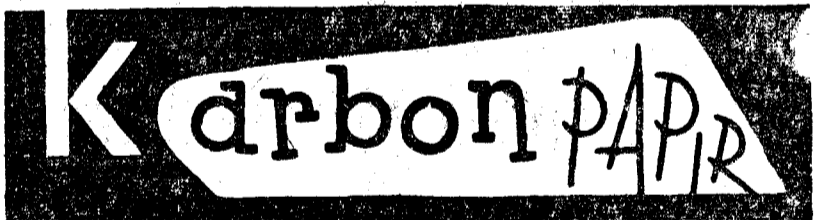
štirinajst izstrelkov: osem v levo nogo, eden mi je prebil desno nogo, dva sta šla skozi bok, dva sta zadela desno roko, eden hrbtnico... Oblitega s krvjo so me zajeli. Nekdo je že dvignil pištolo za »milostni strel«. Pa sem rekel, da sem iz Neaplja... Se danes ne vem, zakaj sem to rekel in kako, da so mi verjeli in da me niso na pol živega ustrelili. Obratno! S tovarnjakom so me odpeljali na Reko, kasneje pa v Opatijo in me namestili v bolnišnici v hotelu »Kristal«.

SEDEM OPERACIJ

Od vznemirjenja in razburjenosti nisem mogel zapreti oči; pa sem mislil, da zaradi strašanskih bolečin — prva operacija je trajala šest ur. Upal sem, da se bom pozdravil in da bodo moje bele noči kmalu prešle. Štel sem minute, kasneje ure, dneve, mesece in leta. Osem mesecev sem ležal v opatijski bolnišnici, do osvoboditve, ko so me prepeljali v bolnišnico v Crikvenico, nato v Ljubljano, na Reko, v Rovinj. V Ljubljani so me 1947. leta operirali četr-
titič, na Reki petič in šestič, 1952. leta pa sedmič v Rovinju. Zdravniki so storili vse, da bi me pozdravili. Pregledali so me psihiatri svetovnega ugleda, ki so moj primer primerjali s primerom Italijana Alfonsa Magliocia. Zdravniki niso ugotovili nobene duševne bolezni. Nespečnost je po njihovem zatrevanju nastala zaradi duševnega pretresa, ki je pokvaril živčni sistem. To pa je nekaj strahotnega: občutim nenehne bolečine, predvsem v glavi; mnogokrat mislim, da bom ponorel, zblaznel. In neprestano mi je pred očmi prizor, ko so me Nemci zasukali z izstrelki...

VEKE SO POSTALE TEŽKE...

Leta 1950 sem se poročil: začelo se je novo, srečnejše obdobje mojega življenja. Imamo dva sinova, dobil sem sodobno stanovanje. Korčno: 24. avgusta 1962. leta sem »spal« po nekaj minut, vendar je to trajalo samo nekaj dni. Potem pa je nastala sprememba... Začelo pa se je 8. maja 1964. Ne znam si tega razložiti. Ležal sem v postelji, ura je bila 3.30.

...in šla bova daleč, zelo daleč bova šla, tja, kjer nikoli ne ovne cvetje, zvezde pa so tako blizu, da jih otiplješ s prsti. Nad tabo ptice razgrnejo krila, kot bi te hotele obvarovati, rahlo podgrtavajo s peruti, in ko stegneš roko, ti sedajo v dlani. Od nekod daleč se priplazi veter, poboža te po obrazu in ti pustijo, da se ti igra v lasih. Vseposod se razprostira čudovit svet, najin svet, kjer bova živel sama midva. In skupaj bova čakala rojstvo novega jutra...

letu. V kuhinji je bilo toplo. Vonj sveže poribanih tal se je prijetno širil in napolnjeval vse prostor z nekakšnim spokojnim mirom in vzdušjem reda.

Stopila je k oknu, naslonila obraz k šipi in napeto gledala po ravni. Nič se ni zganilo, nobena senca se ni premaknila. Zaskrbljena se je ozrla na zapetje, kjer je ohlapno visela

ANI
ROSTO HAR

SEN KRESNE NOČI

Bilo je konec avgusta leta... Nad črno zgradbo je legel mrak poletnega večera. V vetru je zamrl glas zvona in nekje za gorami je pritajeno bobnelo. V celici, kjer je zaudarjalo po plesnobi, je bilo, kot bi nevidna roka potiskala zrak skozi edino lino, ki je zijala v noč kot velika, odprta rana. Skoznjo se je videl gozd na drugi strani velikega travnika, kjer se je je še močnejše očrtaval od krvavordeče, v mračno sivino prelivajoče se barve večernega neba. Ta visoka, orjaška drevesa so bila podobna okamamenim velikanom, ki so zdaj pa zdaj oživeli in zašepetali z mogočnimi vejami.

Vstala je in stopila k oknu. Neka domačnost je zavladala v celici, ko je prekrizala roke na prsni in kot večših skozi kuhinjsko okno pogledala v noč. Morda je koga pričakovala... Kot tisto noč!

Bilo je mrzlega decembrskega večera, že proti novemu

nekam poparjeno in kot brez življenja tavalji okrog. In ko so tisto jutro skoraj neslišno odšli že navsegodaj, je ostal za njimi le še nered in ta obleka na seniku. Oprala jo je in shranila. Zdej je tu. Prenarejena in zlikana čaka nanj, kdaj jo bo oblekel.

V mislih si je ponovila, kaj bo rekla, ko bo prišel. Da, nekako mora v pogovor vplesti

vilu, je stopila v vežo in ob-
stala. Kaj, če je le izdaja?

Z odsekanim glasom je vprašala, kdo je.

Spet je poslušala. Spet se ji je zdelo, da je nekdo nekaj zamrmral in da se pred vrati nekaj giblje. Potem je razločno zaslišala globoko dihanje. Skoraj planila je k vratom. On je? Ranjen? Jaz pa še pre-mišljujem, si je očitala. Zdej,

ko se bori s smrtjo. Morda bo že prepoznalo. Izkrvavel bo in mi izdihnil v naročju. Z grozo so se ji zvrstile te slike pred očmi, ko je odrinila zapah, da ji je val mrzlega zraka planil v obraz. Ledeno jo je zabežilo in stresla se je po vsem telesu, ko je obstala na pragu. Iz teme, ki je od vseh strani bledela vanjo, so se izluščile temne postavice in se ji približale. Hotela je zavpiti, pa se je od nekod prikotalila prednjo velika rdeča krugla. Postala je vedno večja, rdeča in nekoča. Rada bi si zakrila obraz z dlanmi, pa se je krogla razletela in njen ogenj ji je osleplil pogled.

Tako so jo dobili. Z izdajo. Zdej je tu. Radi bi, da bi povedala, komu je bila namenjena obleka, koga je čakala tisto noč, kje se tisti skriva in kaj pomeni pismo, ki so ga našli

pri njej. Tilo se je nasmehnila. Bila je srečna, da niso razumeli tajne pisave. Morda bi celó izdala. Po vsem tem, ko so jo tako mučili. Zdej pa ne bodo od nje nikoli nič zvedeli. Z dovoljenjo se je nasmehnila.

Morda bodo prišli zdej spet ponjo, jo vlekli v tisto strašno sobo, polno vrvi in jermenov. Joj, kako grozno je v njej...

Na hodniku so zarožljali ključ in velika glava z brčicami se je zarežala skozi rešetke na vratih. Prišli so. Kot bi slutila, da se ne bo nikoli več vrnila, je še enkrat s pogledom objela vse tisti lepi svet, ki ga je videla skozi lino in ki je vsak hip bolj tonil v večno noč...

Na vzhodu se je že svitalo. Lahko so opazovali rojstvo jutra. Sonce je pravkar pogledalo izza oddaljenih hribov. Bilo je kot veliko krvaveče oko, ki je oškropilo dolino, da se je vsa srebrno zablesčala.

V to tiho jutro so jo položili, vso belo in mirno, zavito v pajčolan modrega svita, v odmevu zvona, jo pustili, da z razprtimi očmi sanja o življenju...

Potem te bom vzel v naročje in te poljubil. In ko bova legla v travo, bova skupaj sanjala sen, samo najin sen kresne noči. Izvij se mu iz objema in steče po travniku. V rdečenj krilu je kot velik mak, ki se je pravkar razprl. »Ujemi me!« mu zakliče in razsuj se v tiho jutro svoj srebrni smeh.